

Cyngor Cymuned Llangamarch
Archeb Sefydlog a Rheoliadau Ariannol
2025

Cyngor Cymuned Llangammarch
Rheolau Sefydlog a Rheoliadau Ariannol
Medi2025

Cyflwyniad Cyffredinol

1. Cyngor Cymuned Llangammarch	2
2. Swyddfa'r Cyngorydd.....	2
3. Rheoli Cyfarfodydd	
1. <u>RHEOLAU DADLAU MEWN CYFARFODYDD</u>	7
2. <u>YMDDYGIAD ANHREFNUS MEWN CYFARFODYDD</u>	9
3. <u>CYFARFODYDD YN GYFFREDINOL</u>	9
4. <u>PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU</u>	11
5. <u>CYFARFODYDD CYFFREDIN Y CYNGOR</u>	12
6. <u>CYFARFODYDD ANGHYFFREDIN , PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU</u>	14
7. <u>PENDERFYNIADAU BLAENOROL</u>	14
8. <u>PLEIDLEISIO AR BENODIADAU</u>	14
9. <u>CYNIGION AM GYFARFOD SY'N GOFYN AM ROI HYSBYSIAD YSGRIFENEDIG I'R SWYDDOG PRIODOL</u>	14
10. <u>CYNIGION MEWN CYFARFOD NAD OES ANGEN RHYBUDD YSGRIFENEDIG ARNYNT</u>	15
11. <u>RHEOLI GWYBODAETH</u>	15
12. <u>COFNODION DRAFFT</u>	16
13. <u>COD YMDDYGIAD A DOSBARTIADAU</u>	17
14. <u>CWYNION COD YMDDYGIAD</u>	17
15. <u>SWYDDOG PRIODOL</u>	18
16. <u>SWYDDOG ARIANNOL CYFRIFOL</u>	19
17. <u>CYFRIFON A DATGANIADAU CYFRIFYDDU</u>	19
18. <u>RHEOLAETHAU ARIANNOL A CHAFFAEL</u>	25
19. <u>YMDRIN Â MATERION STAFF</u>	21
20. <u>CYFRIFOLDEBAU I DDARPARU GWYBODAETH</u>	22
21. <u>CYFRIFOLDEBAU O DAN DDEDDFWRIAETH DIOGELU DATA</u>	22
22. <u>CYSYLLTIADAU Â'R WASG/Y CYFRYNGAU</u>	22
23. <u>GWEITHREDU A SELIO GWEITHREDOEDD CYFREITHIOL</u>	22
24. <u>CYFATHREBU Â CHYNGHORWYR CYNGOR SIR</u>	23
25. <u>CYFYNGIADAU AR WEITHGAREDDAU CYNGHORWYR</u>	23
26. <u>RHEOLAU SEFYDLOG YN GYFFREDINOL</u>	23
4. Rheoliadau Ariannol.....	30
Ychwanegiad:	
5. Protocol Datrys OVV.....	50
6. Cod Ymddygiad, Canllaw Cyfeirio Cyflym gan yr Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus	55

CYFLWYNIAD

Mae Rheolau Sefydlog Cyngor Cymuned Llangammarch wedi' u cynllunio i gynorthwyo i gynnal busnes y Cyngor yn briodol. Maent yn nodi'r polisiâu a'r gweithdrefnau - y rhai a nodir mewn statud a'r rhai a fabwysiadwyd trwy benderfyniad y Cyngor - sy'n llywodraethu'r ffordd y mae'r Cyngor yn gweithredu. Mae'r brif ddogfen yn cael ei dal gan Glerc y Cyngor a gall unrhyw berson ei harchwilio trwy apwyntiad ymlaen llaw gyda'r Clerc.

DATGANIAD O DDIBEN

Mae'r Cyngor Cymuned yn bodoli i wasanaethu cymunedau Llangammarch, Cefn Gorwydd, Tirabad a rhan o'r Garth, yn sir Powys.

1. SWYDDFA'R CYNGHORYDD CYMUNED

1.1 Cymhwyster

Mae person yn gymwys i gael ei ethol yn Gyngorydd Cymuned, ac i ddal y swydd honno, os yw'n destun Prydeinig, neu'n ddinesydd o Weriniaeth Iwerddon, neu'n ddinesydd o'r Undeb Ewropeaidd, ac ar y diwrnod perthnasol (a ddiffinnir isod) wedi cyrraedd 18 oed **A**

(a) ar y diwrnod hwnnw, mae'n etholwr llywodraeth leol ar gyfer yr ardal gymunedol, ac wedi hynny yn parhau i fod; **NEU**

(b) ei fod wedi meddiannu - fel perchennog neu denant - fel perchennog neu denant - unrhyw dir neu fangre arall yn yr ardal honno; **NEU**

(c) bod ei brif fan gwaith neu'i unig fan gwaith yn ystod y cyfnod o ddeuddeg mis hwnnw wedi bod yn yr ardal; **NEU**

(d) ei fod wedi preswyllo yn yr ardal yn ystod y cyfnod cyfan o ddeuddeg mis hwnnw; **NEU**

(d) ei fod wedi byw o fewn tair milltir i'r gymuned yn ystod y cyfnod cyfan o ddeuddeg mis cyn y dyddiad perthnasol.

1.2 Ystyr y "diwrnod perthnasol" yw (ac eithrio yn achos etholiad nad yw enwebu ymgeiswyr cyn ei flaen) y diwrnod y mae'r person yn cael ei enwebu fel ymgeisydd ac, os oes pleidlais, diwrnod yr etholiad. Yn yr achos eithriedig, mae'r term yn golygu diwrnod yr etholiad.

1.3 Er mwyn bod yn gymwys ar sail preswyllo, mae'n angenrheidiol i'r person o leiaf gael fflat cysgu o fewn yr ardal neu o fewn tair milltir iddi. Mae'n ganiataol i berson (er enghraifft, myfyriwr) fod yn breswlydd mewn mwy nag un lle ar y tro.

1.4 Mae Aelod sy'n gymwys o dan (b), (c), (d) neu (e) uchod yn parhau i fod yn gymwys yn ystod tymor ei swydd hyd yn oed os yw'n peidio â bod yn etholwr neu os yw ei sefyllfa yn cael ei newid fel arall. Fodd bynnag, rhaid i Gynghorydd sy'n gymwys ar ddiwrnod yr enwebiad a'r etholiad yn unig oherwydd ei fod yn etholwr llywodraeth leol barhau i fod yn etholwr llywodraeth leol ar gyfer ardal y cyngor cymuned yn ystod cyfnod cyfan ei swydd. Mae cofrestru ar y gofrestr etholiadol yn hanfodol er mwyn cymhwyso fel etholwr llywodraeth leol.

1.5 Anghymhwyso

Mae person wedi'i wahardd rhag bod yn Gynghorydd Cymuned os yw'n anghymhwyso:

- (a) sy'n dal unrhyw swydd â thâl neu gyflogaeth o dan y cyngor neu unrhyw gyd-bwyllgor y mae'r cyngor yn cael ei gynrychioli arno; **NEU**
- (b) wedi cael ei ddyfarnu'n fethdalwr neu wedi gwneud cyflymiad neu drefniant gyda'i gredydwy'r (ond gweler isod); **NEU**
- (c) o fewn pum mlynedd cyn diwrnod yr etholiad, neu ers ei etholiad, wedi bod yn euog yn y DU, Ynysoedd y Sianel neu, o unrhyw drosedd ac wedi cael eilsle of Man dedfrydu i garchar (boed wedi'i ohirio ai peidio) am ddim llai na thair misoedd heb yr opsiwn o ddirwy; **NEU**
- (d) sydd fel arall wedi'i anghymhwyso o dan Ran III o Ddeddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 am arferion llygredig neu anghyfreithlon.

1.6 Mae'r anghymhwyso ar gyfer methdaliad yn dod i ben yn yr amgylchiadau canlynol:

- (a) os yw'r methdaliad yn cael ei ddiddymu ar y sail na ddylai'r person fod wedi cael ei ddyfarnu'n fethdalwr neu fod ei ddyledion wedi'u rhyddhau'n llawn;
- (b) os yw'r person yn cael ei ryddhau â thystysgrif bod y methdaliad wedi'i achosi gan anffawd heb unrhyw gamymddwyn ar ei ran;
- (c) os yw'r person yn cael ei ryddhau heb dystysgrif o'r fath.

Yn (a) a (b) uchod, mae'r anghymhwyso yn dod i ben ar ddyddiad y diddymiad a'r rhyddhad yn y drefn honno. Yn (c), mae'n dod i ben ar ddod i ben pum mlynedd o'r dyddiad rhyddhau. Mae'r anghymhwyso ar gyfer cydgysylltiad neu drefniadau gyda chredydwy'r yn dod i ben ar ôl talu'r dyledion yn llawn neu ar ddod i ben pum mlynedd o'r dyddiad y cyflawnir telerau'r cyfansoddiad neu'r trefniant.

1.7 Etholiadau

Bydd etholiadau'n cael eu cynnal bob pum mlynedd (neu fel y penderfynir fel arall) a byddant fel arfer yn cael eu cynnal ar y dydd lau cyntaf ym mis Mai.

Bydd etholiad cyffredin Cyngorwyr Cymuned yn cael ei gynnal drwy enwebu ymgeiswyr gan un etholwr o'r gymuned ac, os oes angen, pleidlais.

1.8 Derbyn Swydd

Ni chaiff unrhyw Gynghorydd weithredu nes ei fod wedi gweithredu Datganiad o Dderbyn Swydd (gweler yr Atodiad) ym mhresenoldeb Aelod neu Swyddog Priodol y Cyngor, a'i gyflwyno i'r Cyngor. Rhaid i gynghorwyr wneud y datganiad yn y cyfarfod cyntaf ar ôl yr etholiad neu cyn hynny oni bai bod y Cyngor yn y cyfarfod hwnnw yn caniatáu i'r datganiad gael ei wneud mewn cyfarfod diweddarach neu cyn hynny. Rhaid i'r Cadeirydd wneud y datganiad yn y cyfarfod y caiff ei ethol ynddo.

Os nad yw'r datganiad yn cael ei weithredu ar yr adeg briodol, mae swydd wag achlysurol yn codi'n awtomatig (gweler 1.12 isod).

1.9 Cod Ymddygiad

Rhaid i bob Cynghorydd, boed yn cael ei ethol neu'n cael ei gyfetholi, ymrwymo'n ysgrifenedig i gydymffurfio â Chod Ymddygiad y Cyngor. Mae'r ymrwymiad hwn wedi'i ymgorffori yn y datganiad, felly nid yw derbyn i'r swydd yn bosibl heb ei lofnodi. O 6 Mai 2008 ymlaen, mabwysiadodd Cyngor Cymuned Llangammarch ddarpariaethau y Cod Ymddygiad a gyflwynwyd gan Orchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008. Mae'r Cod yn nodi'r safonau ymddygiad a ddisgwylir gan Gynghorwyr ac yn cyflwyno gofyniad newydd i beidio â gweithredu nac ymddwyn mewn modd a allai ddod â'r swyddfa neu'r awdurdod i anfri, ynghyd â rhwymedigaeth i roi gwybod am dorri'r Cod a amheuir i'r Swyddog Monitro ac Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.

1.10 Datgelu buddiannau

Mae'r Cod hefyd yn nodi'r system lle mae'n rhaid i Gynghorwyr ddatgan buddiannau personol neu niweidiol mewn unrhyw fusnes y Cyngor. Mae Cyngor Sir Powys wedi darparu canllawiau ar y rheolau, ynghyd â ffurflenni ar gyfer cofnodi datganiadau. Bydd Clerc y Cyngor yn cynnal Cofrestr o Fuddiannau Aelodau, a fydd ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd ar unrhyw adeg resymol trwy apwyntiad ymlaen llaw.

1.11 Cyfnod y Swydd

Mae cynghorwyr cymuned yn cael eu hethol am dymor o **bum** mlynedd, gan ymddeol gyda'i gilydd ar y pedwerydd diwrnod ar ôl dyddiad yr etholiadau arferol a gynhelir bob pum mlynedd. Mae'r Cynghorwyr newydd yn cymryd swydd ar y pedwerydd diwrnod hwnnw.

Bydd y Cadeirydd yn gwasanaethu am y cyfnod o un cyfarfod blynyddol i'r llall. Os bydd angen ethol Cadeirydd rhwng cyfarfodydd blynyddol, bydd y person etholedig yn gwasanaethu tan y cyfarfod blynyddol nesaf.

1.12 Swydd Wag Achlysurol

Gall swydd wag achlysurol ddeillio o fethu â gwneud datganiad o dderbyn swydd, rhoi'r gorau i fod yn gymwys (1.1), anghymhwys (1.5), ymddiswyddiad neu farwolaeth neu drwy fethu â mynychu cyfarfod am gyfnod o chwe mis (oni bai bod y methiant am reswm cymeradwy).

Unwaith y bydd Cynghorydd yn peidio â bod yn gymwys neu'n cael ei wahardd neu'n peidio â bod yn Aelod trwy fethu â mynychu cyfarfodydd, rhaid i'r Cyngor ddatgan y swydd yn wag ar unwaith. Gwneir y datganiad o swydd wag, drwy benderfyniad, yng nghyfarfod cyntaf y Cyngor sydd ar gael, ac ar ôl hynny dylid hysbysu Cyngor Sir Powys a bydd y swydd wag achlysurol yn cael ei hysbysebu drwy hysbysiad cyhoeddus a ddarperir gan Gyngor Sir Powys.

Os o fewn pedwar diwrnod ar ddeg i'r hysbyseb gyhoeddus gofynnir am bleidlais gan ddim llai na deg etholwr o'r gymuned, rhaid cynnal is-etholiad er mwyn llenwi'r swydd wag. Fel arall, cyn gynted â phosibl ar ôl dod i ben pedwar diwrnod ar ddeg o ddyddiad yr hysbyseb gyhoeddus, bydd y swydd wag yn cael ei llenwi gan y Cyngor ei hun trwy gyd-ddewis person addas sy'n gymwys i wasanaethu fel Cynghorydd.

Bydd y person sy'n llenwi'r swydd wag achlysurol, boed trwy bleidlais neu gyd-ddewis, yn ymddeol o'i swydd ar yr adeg y byddai'r Cynghorydd y mae'n ei ddisodli wedi ymddeol yn y cwrs arferol o ddigwyddiadau.

Caiff y Cyngor gyfethol unrhyw berson sy'n gymwys i wasanaethu fel Cynghorydd. Os oes mwy nag un ymgeisydd, rhaid i'r person a gyfethol fod wedi sicrhau mwyafrif absoliwt o bleidleisiau'r Cynghorwyr. Os oes mwy na dau ymgeisydd, cynhelir cyfres o bleidleisiau gyda'r person sy'n sicrhau'r nifer isaf o bleidleisiau yn cael eu dileu bob tro. Gall cynghorwyr bleidleisio trwy ddangos dwylo neu drwy bleidlais. Gall y Cadeirydd bleidleisio a gall arfer pleidlais fwrw. Ni ddylid eithrio aelodau o'r cyhoedd, gan gynnwys ymgeiswyr, o ddadl a phleidlais y Cyngor.

Ar ôl gofyn am bleidlais mewn perthynas â swydd wag achlysurol, ni chaniateir llenwi'r swydd wag trwy gyd-ddewis mwyach, hyd yn oed os nad yw'r pŵl cychwynnol yn arwain at unrhyw berson yn cael ei enwebu i'w etholiad.

Os bydd y swydd wag achlysurol yn codi o fewn chwe mis i'r dyddiad y byddai'r Cynghorydd fel arfer wedi ymddeol, ni ellir mynnu pŵl ac nid oes angen llenwi'r swydd wag tan yr etholiad cyffredin nesaf.

1. RHEOLAU DADLAU MEWN CYFARFODYDD

- a Bydd cynigion ar yr agenda yn cael eu hystyried yn y drefn y maent yn ymddangos oni bai bod y gorchymyn yn cael ei newid yn ôl disgresiwn cadeirydd y cyfarfod.
- b Ni fydd cynnig (gan gynnwys gwelliant) yn cael ei fwrw ymlaen oni bai ei fod wedi'i gynnig a'i secondio.
- c Gall cynnig ar yr agenda nad yw'n cael ei gynnig gan ei gynigydd gael ei drin gan gadeirydd y cyfarfod fel un sydd wedi'i dynnu'n ôl.
- d Os yw cynnig (gan gynnwys gwelliant) wedi'i secondio, dim ond gyda chydysyniad yr eiliwr a'r cyfarfod y gall y cynigydd ei dynnu'n ôl.
- e Mae gwelliant yn gynnig i ddileu neu ychwanegu geiriau at gynnig. Ni fydd yn negyddu'r cynnig.
- f Os bydd gwelliant i'r cynnig gwreiddiol yn cael ei gyflawni, mae'r cynnig gwreiddiol (fel y'i diwygiwyd) yn dod yn gynnig sylweddol y gallir symud gwelliant pellach arno.
- g Ni fydd gwelliant yn cael ei ystyried oni bai bod hysbysiad llafar cynnar ohono yn cael ei roi yn y cyfarfod ac, os gofynnir am gadeirydd y cyfarfod, ei fod yn cael ei fynegi yn ysgrifenedig i'r cadeirydd.
- h Gall cynghorydd gynnig gwelliant i'w gynnig eu hunain os cytunwyd gan y cyfarfod. Os yw cynnig eisoes wedi'i secondio, bydd y gwelliant gyda chydysyniad yr eiliwr a'r cyfarfod.
- i Os oes mwy nag un gwelliant i gynnig gwreiddiol neu sylweddol, cynigir y gwelliannau yn y drefn a gyfarwyddir gan gadeirydd y cyfarfod.
- j Yn ddarostyngedig i reol sefydlog 1(k), dim ond un gwelliant fydd yn cael ei gynnig a'i drafod ar y tro, a bydd y drefn yn cael ei gyfarwyddo gan gadeirydd y cyfarfod.
- k Gellir trafod un neu fwy o welliannau gyda'i gilydd os yw cadeirydd y cyfarfod o'r farn bod hyn yn hwylus ond bydd pob gwelliant yn cael ei bleidleisio ar wahân.
- l Ni chaiff cynghorydd gynnig mwy nag un gwelliant i gynnig gwreiddiol neu sylweddol.
- m Nid oes gan y symudwr gwelliant hawl i ymateb ar ddiwedd y ddadl arno.
- n Pan fydd cyfres o welliannau i gynnig gwreiddiol yn cael eu cario, bydd gan gynnig gwreiddiol hawl i ymateb naill ai ar ddiwedd y ddadl ar y gwelliant cyntaf neu ar ddiwedd y ddadl ar y cynnig sylweddol terfynol yn union cyn iddo gael ei roi i'r bleidlais.
- o Oni bai ei fod yn cael ei ganiatáu gan gadeirydd y cyfarfod, gall cynghorydd siarad unwaith yn y ddadl ar gynnig ac eithrio:
 - i. siarad ar welliant a gynigiwyd gan gynghorydd arall;
 - ii. i gynnig neu siarad ar welliant arall os yw'r cynnig wedi'i ddiwygio ers iddynt siarad ddiwethaf;
 - iii. gwneud pwynt o drefn;
 - iv. rhoi esboniad personol; neu
 - v. i arfer hawl i ateb.
- p Yn ystod y ddadl ar gynnig, dim ond ar bwynt o drefn neu esboniad personol y gall

cynghorydd dorri ar draws a bydd y cynghorydd a dorrwyd ar draws yn rhoi'r gorau i siarad. Rhaid i gynghorydd sy'n codi pwynt o drefn nodi'r rheol sefydlog y maent yn ystyried ei fod wedi'i dorri neu nodi'r afreoleidd-dra arall yng nhrefodion y cyfarfod y mae'n ymwneud ag ef.

- q Bydd pwynt o drefn yn cael ei benderfynu gan gadeirydd y cyfarfod a bydd eu penderfyniad yn derfynol.
- r Pan fydd cynnig yn cael ei ddadlau, ni fydd unrhyw gynnig arall yn cael ei gynnig ac eithrio:
 - i. diwygio'r cynnig;
 - ii. i fynd ymlaen i'r busnes nesaf;
 - iii. gohirio'r ddaol;
 - iv. i roi'r cynnig i bleidlais;
 - v. i ofyn i berson beidio â chael ei glywed mwyach neu i adael y cyfarfod;
 - vi. cyfeirio cynnig at bwyllgor neu is-bwyllgor i'w ystyried;
 - vii. eithrio'r cyhoedd a'r wasg;
 - viii. gohirio'r cyfarfod; neu
 - ix. atal rheolau sefydlog penodol ac eithrio'r rhai sy'n adlewyrchu gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol.
- s Cyn i gynnig gwreiddiol neu sylweddol gael ei roi i'r bleidlais, bydd cadeirydd y cyfarfod yn fodlon bod y cynnig wedi'i drafod yn ddigonol a bod y cynnig sy'n cael ei ddadlau wedi arfer neu ildio eu hawl i ymateb.
- t Ac eithrio cynigion a gynigir o dan reol sefydlog 1(r), bydd cyfraniadau neu areithiau cynghorydd yn ymwneud â'r cynnig dan drafod yn unig ac ni fyddant yn fwy na 5 munud heb ganiatâd cadeirydd y cyfarfod.

2. YMDDYGIAD ANHREFNUS MEWN CYFARFODYDD

- a Ni chaiff unrhyw berson rwystro trafodiad busnes mewn cyfarfod nac ymddwyn yn sarhaus neu'n amhriodol. Os anwybyddir y rheol sefydlog hon, bydd cadeirydd y cyfarfod yn gofyn i'r person(au) o'r fath gymedroli neu wella eu hymddygiad.
- b Os yw person(au) yn anwybyddu cais cadeirydd y cyfarfod i gymedroli neu wella eu hymddygiad, gall unrhyw gynghorydd neu gadeirydd y cyfarfod gynnig nad yw'r person yn cael ei glywed mwyach neu gael ei wahardd o'r cyfarfod. Bydd y cynnig, os caiff ei secondio, yn cael ei roi i'r bleidlais heb drafodaeth.
- c Os anwybyddir penderfyniad a wneir o dan reol sefydlog 2(b), caiff cadeirydd y cyfarfod gymryd camau rhesymol pellach i adfer trefn neu i symud ymlaen â'r cyfarfod. Gall hyn gynnwys atal neu gau'r cyfarfod dros dro.

3. CYFARFODYDD YN GYFFREDINOL

Cyfarfodydd y Cyngor Llawn ●
Cyfarfodydd pwyllgorau ●
Cyfarfodydd yr is-bwyllgor ●

- a Hysbysiadau o gyfarfodydd
 - i. Rhaid cyhoeddi'r hysbysiad (gan gynnwys sut y gellir cyrchu'r cyfarfod yn

- rhithwir, os yw'n berthnasol) yn electronig ac mewn man amlwg yn y gymuned o leiaf dri diwrnod clir cyn y cyfarfod, neu os yw'r cyfarfod yn cael ei gynnull ar rybudd byrrach, ar yr adeg y caiff ei gynnull.
- ii. Os yw aelod eisiau derbyn yr alwad yn ysgrifenedig yn hytrach nag yn electronig i'r cyfeiriad a ddyrannwyd iddo neu a hysbyswyd fel cyfeiriad i'r clerc, rhaid iddynt roi hysbysiad ysgrifenedig i'r clerc a nodi'r cyfeiriad post y dylid anfon y galwad ato.
- iii. Rhaid i'r hysbysiad ddarparu manylion am sut i gael mynediad i'r cyfarfod o bell, ac amser a lleoliad y cyfarfod. Gellir hepgor y lle os cynhelir y cyfarfod o bell yn unig.
- iv. Mewn amgylchiadau eithriadol, gellir galw cyfarfod o bwyllgor neu is-bwyllgor o'r cyngor ar rybudd byrrach. Yn yr achos hwnnw, dylid cyhoeddi hysbysiadau gydag o leiaf 24 awr o rybudd.

Mae'r gofynion hysbysu hyn hefyd yn berthnasol pan fo cyfarfod ffurfiol yn cael ei gynnal nad yw'n agored i'r cyhoedd.

- b Cyfarfodydd aml-leoliad
- i. Rhaid i bob cyngor cymuned wneud a chyhoeddi trefniadau ar gyfer ei gyfarfodydd er mwyn galluogi pobl nad ydynt yn yr un lle i gyfarfod. O dan y trefniadau, bydd angen i gynghorau gymryd camau rhesymol i ganiatáu i gyfarfodydd gael eu cynnal o sawl lleoliad. Os caiff y trefniadau eu hadolygu neu eu disodli, rhaid cyhoeddi'r trefniadau newydd hefyd.
 - ii. Y gofyniad lleiaf yw bod aelodau'n gallu clywed a chael eu clywed gan eraill. Cyfarfodydd yn gyffredinol – arall.

- a **Nid yw'r lleiaf tri diwrnod clir ar gyfer hysbysiad o gyfarfod yn cynnwys y diwrnod y cyhoeddwyd yr hysbysiad, diwrnod y cyfarfod, dydd Sul, diwrnod gwyliau'r Nadolig, diwrnod gwyliau'r Pasg neu ŵyl banc neu ddiwrnod a benodwyd ar gyfer diolchgarwch cyhoeddus neu alar.**
- b **Nid yw'r isafswm tri diwrnod clir o hysbysiad cyhoeddus ar gyfer cyfarfod yn cynnwys y diwrnod y cyhoeddwyd yr hysbysiad na diwrnod y cyfarfod oni bai bod y cyfarfod yn cael ei gynnull ar rybudd byrrach.**
- c **Bydd cyfarfodydd yn agored i'r cyhoedd oni bai bod eu presenoldeb yn niweidiol i fudd y cyhoedd oherwydd natur gyfrinachol y busnes sydd i'w drafod neu am resymau arbennig eraill. Bydd y cyhoedd a'r wasg yn cael eu gwahardd o ran neu'r cyfan o gyfarfod trwy benderfyniad a fydd yn rhoi rhesymau dros eithrio'r cyhoedd a'r wasg.**
- d Rhaid i'r person sy'n llywyddu'r cyfarfod roi cyfle rhesymol i aelodau o'r cyhoedd sy'n bresennol wneud sylwadau am unrhyw fusnes sydd i'w drafod yn y cyfarfod, oni bai bod gwneud hynny'n debygol o amharu ar gynnal y cyfarfod yn effeithiol. Nid yw hyn yn golygu y gall aelodau o'r cyhoedd gymryd rhan mewn dadl, ond rhaid rhoi cyfle rhesymol iddynt wneud

sylwadau am fusnes i'w trafod.

- e Ni fydd y cyfnod o amser a ddynodir ar gyfer cyfranogiad cyhoeddus mewn cyfarfod yn unol â rheol sefydlog 3(d) yn fwy na 5 munud oni bai bod cadeirydd y cyfarfod yn cyfarwyddo fel arall.
- f Yn ddarostyngedig i reol sefydlog 3(e), ni chaiff aelod o'r cyhoedd siarad am fwy na 5 munud.
- g Yn unol â rheol sefydlog 3(d), ni fydd angen ymateb i gwestiwn yn y cyfarfod nac yn dechrau dadl ar y cwestiwn. Caiff cadeirydd y cyfarfod gyfarwyddo bod ymateb ysgrifenedig neu lafar yn cael ei roi.
- h [Bydd person yn sefyll wrth ofyn am siarad heblaw yn achos person sy'n mynychu o leoliad arall ac wrth siarad (ac eithrio pan fydd gan berson anabledd neu mae'n debygol o ddioddef anghysur)] NEU [Bydd person yn codi ei law wrth ofyn am siarad a sefyll wrth siarad (ac eithrio pan fydd gan berson anabledd neu mae'n debygol o ddioddef anghysur)]. Gall cadeirydd y cyfarfod ar unrhyw adeg ganiatáu i berson eistedd wrth siarad.
- i Bydd person sy'n siarad mewn cyfarfod yn cyfeirio eu sylwadau at gadeirydd y cyfarfod.
- j Dim ond un person sy'n cael siarad ar y tro. Os yw mwy nag un person eisiau siarad, bydd cadeirydd y cyfarfod yn cyfarwyddo'r drefn siarad.
- k **Ni chaniateir tynnu lluniau, recordio, darlledu neu drosglwyddo trafodion cyfarfod trwy unrhyw ffordd heb ganiatâd y Cyngor.**
●
- l **Bydd cyfleusterau rhesymol i'r wasg gael cyfleusterau rhesymol ar gyfer cymryd eu hadroddiad o'r cyfan neu ran o gyfarfod y mae ganddynt hawl i fod yn bresennol.**
●
- m **Yn ddarostyngedig i reolau sefydlog sy'n nodi fel arall, gall unrhyw beth a awdurdodir neu sy'n ofynnol ei wneud gan, i neu gerbron Cadeirydd y Cyngor gael ei wneud yn eu absenoldeb gan, i neu gerbron Is-gadeirydd y Cyngor (os oes un).**
- n **Bydd Cadeirydd y Cyngor, os yw'n bresennol, yn llywyddu mewn cyfarfod. Os yw'r Cadeirydd yn absennol o gyfarfod, bydd Is-gadeirydd y Cyngor (os oes un), os yw'n bresennol, yn llywyddu. Os yw'r Cadeirydd a'r Is-gadeirydd yn absennol o gyfarfod, bydd cynghorydd fel y'i dewisir gan y cynghorwyr sy'n bresennol yn y cyfarfod yn llywyddu'r cyfarfod.**
- o **Yn amodol ar gyfarfod yn chworat, bydd pob cwestiwn mewn cyfarfod yn cael ei benderfynu gan fwyafrif y cynghorwyr a'r rhai nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio yn bresennol ac yn pleidleisio. Y cworwm ar gyfer Cyngor Cymuned Llangammarch yw tri chynghorydd.**
●
- p **Gall cadeirydd cyfarfod roi pleidlais wreiddiol ar unrhyw fater a roddir i'r bleidlais, ac yn achos cydraddoldeb pleidleisiau gall arfer eu pleidlais fwrw p'un a roddodd bleidlais wreiddiol ai peidio.**
●
Gweler rheolau sefydlog 5(h) ac (i) am y gwahanol reolau sy'n gymwys wrth ethol Cadeirydd y Cyngor yng nghyfarfod blynyddol y Cyngor.

- q **Oni bai bod rheolau sefydlog yn darparu fel arall, bydd pleidleisio ar gwestiwn trwy ddangos dwylo. Ar gais cynghorydd, cofnodir y bleidlais ar unrhyw gwestiwn er mwyn dangos a roddodd pob cynghorydd sy'n bresennol ac yn pleidleisio eu pleidlais o blaid neu yn erbyn y cwestiwn hwnnw.** Bydd cais o'r fath yn cael ei wneud cyn symud ymlaen i'r eitem nesaf o fusnes ar yr agenda.
- r Bydd cofnodion cyfarfod yn cynnwys cofnod cywir o'r canlynol:
 - i. amser a lleoliad y cyfarfod;
 - ii. enwau'r cynghorwyr sy'n bresennol ac enwau'r cynghorwyr sy'n absennol;
 - iii. buddiannau sydd wedi'u datgan gan gynghorwyr a phobl nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio;
 - iv. rhoi rhyddhad (os o gwbl) i gynghorwyr a phobl nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio;
 - v. p'un a oedd cynghorydd neu ddi-gynghorydd sydd â hawliau pleidleisio wedi gadael y cyfarfod pan oedd materion yr oedd ganddynt fuddiannau ynddynt yn cael eu hystyried;
 - vi. os oedd sesiwn cyfranogiad cyhoeddus; a
 - vii. y penderfyniadau a wnaed.
- s **Mae cynghorydd neu gynghorydd nad yw'n gynghorydd sydd â hawliau pleidleisio sydd â buddiant personol neu ragfarnllyd mewn mater sy'n cael ei ystyried mewn cyfarfod sy'n cyfyngu neu'n cyfyngu ar eu hawl i gymryd rhan mewn trafodaeth neu bleidlais ar y mater hwnnw yn ddarostyngedig i rwymedigaethau yn y cod ymddygiad a fabwysiadwyd gan y Cyngor.**
- t **Ni chaniateir trafod unrhyw fusnes mewn cyfarfod oni bai bod o leiaf un rhan o dair o nifer gyfan aelodau'r Cyngor yn bresennol ac mewn unrhyw achos ni fydd cworwm cyfarfod yn llai na thri.**
Gweler rheol sefydlog 4(d)(viii) ar gyfer cworwm cyfarfod pwyllgor neu is-bwyllgor.
- u **Os yw cyfarfod yn achod, ni fydd unrhyw fusnes yn cael ei drafod** a bydd y cyfarfod yn cael ei gau. Bydd y busnes ar yr agenda ar gyfer y cyfarfod yn cael ei ohirio i gyfarfod arall.
- v Ni chaiff cyfarfod fod yn fwy na chyfnod o 2 awr.

4. PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU

- a **Oni bai bod y Cyngor yn penderfynu fel arall, caiff pwyllgor benodi is-bwyllgor y bydd ei gylch gorchwyl a'i aelodau yn cael eu pennu gan y pwyllgor.**
- b **Gall aelodau pwyllgor gynnwys pobl nad ydynt yn gynghorwyr oni bai ei fod yn bwyllgor sy'n rheoleiddio ac yn rheoli cyllid y Cyngor.**
- c **Oni bai bod y Cyngor yn penderfynu fel arall, gall holl aelodau pwyllgor ymgynghorol ac is-bwyllgor o'r pwyllgor cynghori fod yn ddigynghorwyr.**
- d **Caiff y Cyngor benodi pwyllgorau sefydlog neu bwyllgorau eraill yn ôl yr angen, ac:**

- i. bydd yn pennu eu cylch gorchwyl;
- ii. bydd yn pennu nifer ac amser cyfarfodydd cyffredin pwyllgor sefydlog hyd at ddyddiad cyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor;
- iii. bydd yn caniatáu i bwyllgor, ac eithrio mewn perthynas â chyfarfodydd cyffredin pwyllgor, benderfynu ar nifer ac amser ei gyfarfodydd;
- iv. yn ddarostyngedig i reolau sefydlog 4(b) ac (c), yn penodi a phenderfynu ar dymhorau swydd aelodau pwyllgor o'r fath;
- v. gall, yn ddarostyngedig i reolau sefydlog 4(b) ac (c), benodi a phenderfynu ar dymhorau swydd yr aelodau dirprwyol i bwyllgor y mae ei rôl yw disodli'r aelodau cyffredin mewn cyfarfod o bwyllgor os yw aelodau cyffredin y pwyllgor yn cadarnhau i'r Swyddog Priodol 2 ddiwrnod cyn y cyfarfod nad ydynt yn gallu mynychu;
- vi. rhaid iddo, ar ôl iddo benodi aelodau pwyllgor sefydlog, benodi cadeirydd y pwyllgor sefydlog;
- vii. bydd yn caniatáu i bwyllgor heblaw pwyllgor sefydlog, benodi ei gadeirydd ei hun yng nghyfarfod cyntaf y pwyllgor;
- viii. bydd yn pennu'r lle, y gofynion hysbysu a'r cworwm ar gyfer cyfarfod pwyllgor ac is-bwyllgor sydd, yn y ddau achos, yn ddim llai na thri;
- ix. bydd yn penderfynu a all y cyhoedd gymryd rhan mewn cyfarfod o bwyllgor;
- x. bydd yn penderfynu a ganiateir i'r cyhoedd a'r wasg fynychu cyfarfodydd is-bwyllgor a hefyd y gofynion hysbysu cyhoeddus ymlaen llaw, os o gwbl, sy'n ofynnol ar gyfer cyfarfodydd is-bwyllgor;
- xi. bydd yn penderfynu a all y cyhoedd gymryd rhan mewn cyfarfod o is-bwyllgor y ganiateir iddynt fynychu; a
- xii. gall ddiddymu pwyllgor neu is-bwyllgor.

5. CYFARFODYDD CYFFREDIN Y CYNGOR

- a **Mewn blwyddyn etholiad, cynhelir cyfarfod blynyddol y Cyngor ar neu o fewn 14 diwrnod ar ôl y diwrnod y mae'r cynghorwyr a etholwyd yn cymryd eu swydd.**
- b **Mewn blwyddyn nad yw'n flwyddyn etholiadol, cynhelir cyfarfod blynyddol y Cyngor ar y diwrnod ym mis Mai y penderfynir y Cyngor.**
- c **Os nad oes amser arall wedi'i bennu, cynhelir cyfarfod blynyddol y Cyngor am 7.00pm.**
- d **Yn ogystal â chyfarfod blynyddol y Cyngor, gellir cynnal unrhyw nifer o gyfarfodydd cyffredin eraill ym mhob blwyddyn ar y cyfryw ddyddiadau ac amseroedd y mae'r Cyngor yn penderfynu.**
- e **Y busnes cyntaf a gynhelir yng nghyfarfod blynyddol y Cyngor fydd ethol Cadeirydd ac Is-gadeirydd (os oes un) y Cyngor.**
- f **Bydd Cadeirydd y Cyngor, oni bai eu bod wedi ymddiswyddo neu ddod yn anghymhwys, yn parhau yn y swydd ac yn llywyddu'r cyfarfod blynyddol nes bod eu olynydd yn cael ei ethol yng nghyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor.**
- g **Bydd Is-gadeirydd y Cyngor os oes un, oni bai eu bod yn ymddiswyddo neu'n cael eu gwahardd, yn dal ei swydd tan yn syth ar ôl ethol Cadeirydd y Cyngor yng nghyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor.**
- h **Mewn blwyddyn etholiadol, os nad yw Cadeirydd presennol y Cyngor wedi'i ail-ethol**

yn aelod o'r Cyngor, byddant yn llywyddu'r cyfarfod blynyddol nes bod Cadeirydd olynol y Cyngor wedi'i etholi. Ni fydd gan Gadeirydd presennol y Cyngor bleidlais wreiddiol mewn perthynas ag ethol Cadeirydd newydd y Cyngor ond bydd yn rhoi pleidlais fwrw yn achos cydraddoldeb pleidleisiau.

- i. **Mewn blwyddyn etholiad, os yw Cadeirydd presennol y Cyngor wedi'i ailethol yn aelod o'r Cyngor, byddant yn llywyddu yn y cyfarfod blynyddol nes bod Cadeirydd newydd y Cyngor wedi'i etholi. Gallant arfer pleidlais wreiddiol mewn perthynas ag ethol Cadeirydd newydd y Cyngor a byddant yn rhoi pleidlais fwrw yn achos cydraddoldeb pleidleisiau.**

- j. Ar ôl ethol Cadeirydd y Cyngor ac Is-gadeirydd (os oes un) y Cyngor yn y cyfarfod blynyddol, bydd y busnes yn cynnwys:

- i. **Mewn blwyddyn etholiad, cyflwyno Cadeirydd y Cyngor a chynghorwyr eu ffurflenni derbyn swydd oni bai bod y Cyngor yn penderfynu gwneud hyn yn ddiweddarach. Mewn blwyddyn nad yw'n flwyddyn etholiadol, cyflwyno ffurflen derbyn eu swydd gan Gadeirydd y Cyngor oni bai bod y Cyngor yn penderfynu i hyn gael ei wneud yn ddiweddarach;**
- ii. Cadarnhau cywirdeb cofnodion cyfarfod olaf y Cyngor;
- iii. Derbyn cofnodion cyfarfod olaf pwyllgor;
- iv. Ystyried yr argymhellion a wnaed gan bwyllgor;
- v. Adolygu trefniadau dirprwyo i bwyllgorau, is-bwyllgorau, staff ac awdurdodau lleol eraill;
- vi. Adolygiad o'r cylch gorchwyl ar gyfer pwyllgorau;
- vii. Penodi aelodau i bwyllgorau presennol;
- viii. Penodi unrhyw bwyllgorau newydd yn unol â rheol sefydlog 4;
- ix. Adolygu a mabwysiadu rheolau sefydlog a rheoliadau ariannol priodol;
- x. Adolygiad o'r meini prawf cymhwysedd ar gyfer defnyddio'r pŵer cymhwysedd cyffredinol
- xi. Adolygu a mabwysiadu adroddiad blynyddol y cyngor
- xii. Adolygu a mabwysiadu cynllun hyfforddi'r cyngor
- xiii. Adolygu trefniadau (gan gynnwys cytundebau cyfreithiol) gydag awdurdodau lleol eraill, cyrff nid-er-elw a busnesau;
- xiv. Adolygu cynrychiolaeth ar gyrff allanol neu weithio gyda nhw a threfniadau ar gyfer adrodd yn ôl;
- xv. Adolygu rhestr o dir ac asedau eraill gan gynnwys adeiladau ac offer swyddfa;
- xvi. Cadarnhau trefniadau ar gyfer yswiriant mewn perthynas â'r holl risgiau yswiriadwy;
- xvii. Adolygiad o danysgrifiadau'r Cyngor a/neu staff i gyrff eraill;
- xviii. Adolygiad o weithdrefn gwyno'r Cyngor;
- xix. Adolygiad o bolisiau, gweithdrefnau ac arferion y Cyngor mewn perthynas â'i rwymedigaethau o dan ddeddfwriaeth rhyddid gwybodaeth a diogelu data (*gweler hefyd rheolau sefydlog 11, 20 a 21*);
- xx. Adolygiad o bolisi'r Cyngor ar gyfer delio â'r wasg/y cyfryngau;
- xxi. Adolygiad o bolisiau a gweithdrefnau cyflogaeth y Cyngor;
- xxii. Adolygiad o wariant y Cyngor o dan adran 137 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972
- xxiii. Penderfynu ar amser a lle cyfarfodydd cyffredin y Cyngor hyd at a chan gynnwys cyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor.

6. CYFARFODYDD ANGHYFFREDIN O'R CYNGOR, PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU

- a Gall Cadeirydd y Cyngor gynnull cyfarfod anghyffredin o'r Cyngor ar unrhyw adeg.
- b Os nad yw Cadeirydd y Cyngor yn galw cyfarfod anghyffredin o'r Cyngor o fewn saith diwrnod ar ôl iddo gael gofyn yn ysgrifenedig iddo wneud hynny gan ddau gynghorydd, gall unrhyw ddau gynghorydd gynnull cyfarfod anghyffredin o'r Cyngor. Bydd yr hysbysiad cyhoeddus sy'n rhoi'r amser, y lle a'r agenda ar gyfer cyfarfod o'r fath yn cael ei lofnodi gan y ddau gynghorydd.
- c Gall cadeirydd pwyllgor neu is-bwyllgor gynnull cyfarfod anghyffredin o'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor ar unrhyw adeg.
- d Os nad yw cadeirydd pwyllgor neu is-bwyllgor yn galw cyfarfod eithriadol o fewn 3 diwrnod ar ôl gofyn iddo wneud hynny gan 2) aelodau'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor, caiff unrhyw 2 aelod o'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor gynnull cyfarfod anghyffredin o'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor.

7. PENDERFYNIADAU BLAENOROL

- a Ni chaiff penderfyniad gael ei wrthdroi o fewn chwe mis ac eithrio naill ai trwy gynnig arbennig, sy'n ei gwneud yn ofynnol i hysbysiad ysgrifenedig gan o leiaf 2 gynghorydd gael ei roi i'r Swyddog Priodol yn unol â rheol sefydlog 9, neu drwy gynnig a gynigir yn unol ag argymhelliad pwyllgor neu is-bwyllgor.
- b Pan fydd cynnig a gynigiwyd yn unol â rheol sefydlog 7(a) wedi'i waredu, ni chaniateir cynnig tebyg gael ei gynnig am chwe mis arall.

8. PLEIDLEISIO AR BENODIADAU

- a Pan fo mwy na dau berson wedi'u henwebu ar gyfer swydd i'w llenwi gan y Cyngor ac nad oes unrhyw un o'r personau hynny wedi derbyn mwyafrif absoliwt o bleidleisiau o'u plaid, bydd enw'r person sydd â'r nifer lleiaf o bleidleisiau yn cael ei ddileu oddi ar y rhestr a chymerir pleidlais newydd. Bydd y broses hon yn parhau hyd nes y rhoddir mwyafrif o bleidleisiau o blaid un person. Gall pleidleisiau gyfartal gael ei setlo gan y bleidlais fwrw sy'n cael ei arfer gan gadeirydd y cyfarfod.

9. CYNIGION AM GYFARFOD SY'N GOFYN AM ROI HYSBYSIAD YSGRIFENEDIG I'R SWYDDOG PRIODOL

- a Bydd cynnig yn ymwneud â chyfrifoldebau'r cyfarfod y mae'n cael ei gyflwyno ar ei gyfer ac mewn unrhyw achos bydd yn ymwneud â chyflawni swyddogaethau, pwerau a rhwymedigaethau statudol y Cyngor neu fater sy'n effeithio'n benodol ar ardal y Cyngor neu ei drigolion.
- b Ni chaniateir cynnig mewn cyfarfod oni bai ei fod ar yr agenda ac mae'r symudwr wedi rhoi hysbysiad ysgrifenedig o'i eiriad i'r Swyddog Priodol o leiaf 3 diwrnod clir cyn y cyfarfod. Nid yw diwrnodau clir yn cynnwys diwrnod yr hysbysiad na

- diwrnod y cyfarfod.
- c Caiff y Swyddog Priodol, cyn cynnwys cynnig ar yr agenda, a dderbyniwyd yn unol â rheol sefydlog 9(b), gywiro camgymeriadau gramadegol neu deipograffig amlwg yng ngeiriad y cynnig.
- d Os yw'r Swyddog Priodol o'r farn nad yw geiriad cynnig a dderbyniwyd yn unol â rheol sefydlog 9(b) yn glir ei ystyr, gwrthodir y cynnig nes bod y cynnig yn ei ailgyflwyno, fel y gellir ei ddeall, yn ysgrifenedig, i'r Swyddog Priodol o leiaf 4 diwrnod clir cyn y cyfarfod.
- e Os ystyrir bod geiriad neu destun cynnig arfaethedig yn amhriodol, bydd y Swyddog Priodol yn ymgynghori â chadeirydd y cyfarfod sydd i ddod neu, yn ôl y digwydd, â'r cynghorwyr sydd wedi cynnull y cyfarfod, i ystyried a ddylai'r cynnig gael ei gynnwys yn yr agenda neu ei wrthod.
- f Bydd penderfyniad y Swyddog Priodol ynghylch a ddylid cynnwys y cynnig ar yr agenda ai peidio yn derfynol.
- g Bydd cynigion a dderbynnir yn cael eu cofnodi a'u rhifo yn y drefn y cânt eu derbyn.
- h Bydd cynigion a wrthodir yn cael eu cofnodi gydag esboniad gan y Swyddog Priodol o'r rheswm dros wrthod.

10. CYNIGION MEWN CYFARFOD NAD OES ANGEN RHYBUDD YSGRIFENEDIG ARNYNT

- a Gellir cynnig y cynigion canlynol mewn cyfarfod heb rybudd ysgrifenedig i'r Swyddog Priodol:
 - i. cywiro anghywirdeb yng nghofnodion drafft cyfarfod;
 - ii. symud i bleidlais;
 - iii. gohirio ystyried cynnig;
 - iv. cyfeirio cynnig at bwyllgor neu is-bwyllgor penodol;
 - v. i benodi person i lywyddu mewn cyfarfod;
 - vi. i newid trefn y busnes ar yr agenda;
 - vii. i symud ymlaen i'r busnes nesaf ar yr agenda;
 - viii. gofyn am adroddiad ysgrifenedig;
 - ix. penodi pwyllgor neu is-bwyllgor a'u haelodau;
 - x. ymestyn y terfynau amser ar gyfer siarad;
 - xi. eithrio'r wasg a'r cyhoedd o gyfarfod mewn perthynas â gwybodaeth gyfrinachol neu wybodaeth arall sy'n niweidiol i fudd y cyhoedd;
 - xii. peidio â chlywed ymhellach gan gynghorydd neu aelod o'r cyhoedd;
 - xiii. eithrio cynghorydd neu aelod o'r cyhoedd am ymddygiad anhrefnus;
 - xiv. atal y cyfarfod dros dro;
 - xv. atal rheol sefydlog penodol (oni bai ei fod yn adlewyrchu gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol);
 - xvi. gohirio'r cyfarfod; neu
 - xvii. i gau'r cyfarfod.

11. RHEOLI GWYBODAETH

Gweler hefyd rheol sefydlog 20.

- a **Bydd gan y Cyngor fesurau technegol a sefydliadol ar waith ac yn cadw dan adolygiad, i gadw gwybodaeth ddiogel (gan gynnwys data personol) y mae ganddo ar ffurf bapur ac electronig. Bydd trefniadau o'r fath yn cynnwys penderfynu pwy sydd â mynediad at ddata personol ac amgryptio data personol. Bydd dyddiad o'r fath yn cynnwys recordiadau o gyfarfodydd a gynhelir gan y Cyngor.**
- b **Bydd gan y Cyngor bolisiau ar waith, ac yn cadw dan adolygiad, ar gyfer cadw a dinistrio'r holl wybodaeth (gan gynnwys data personol) a gedwir yn ddiogel ar ffurf bapur, wedi'i gofnodi ac electronig. Bydd polisi cadw'r Cyngor yn cadarnhau'r cyfnod y bydd gwybodaeth (gan gynnwys data personol) yn cael ei chadw drosto neu os nad yw hyn yn bosibl y meini prawf a ddefnyddir i bennu'r cyfnod hwnnw (e.e., Deddf Cyfyngu 1980).**
- c **Ni fydd yr agenda, papurau sy'n cefnogi'r agenda a chofnodion cyfarfod yn datgelu nac yn tanseilio gwybodaeth gyfrinachol neu ddata personol heb gyfiawnhad cyfreithiol.**
- d **Ni chaiff cyngorwyr, staff, contractwyr ac asiantau'r Cyngor ddatgelu gwybodaeth gyfrinachol na data personol heb gyfiawnhad cyfreithiol.**

12. COFNODION DRAFFT

- a Os yw cofnodion drafft cyfarfod blaenorol wedi'u cyflwyno i gynghorwyr gyda'r agenda i fynychu'r cyfarfod lle mae disgwyl iddynt gael eu cymeradwyo er mwyn cywir, cymerir eu bod wedi'u darllen.
- b Ni fydd unrhyw drafodaeth am gofnodion drafft cyfarfod blaenorol ac eithrio mewn perthynas â'u cywirdeb. Bydd cynnig i gywiro anghywirdeb yn y cofnodion drafft yn cael ei symud yn unol â rheol sefydlog 10(a)(i).
- c Bydd cywirdeb cofnodion drafft, gan gynnwys unrhyw ddiwygiadau(au) a wneir iddynt, yn cael ei gadarnhau drwy benderfyniad a byddant yn cael ei lofnodi gan gadeirydd y cyfarfod ac yn sefyll fel cofnod cywir o'r cyfarfod y mae'r cofnodion yn ymwneud ag ef.
- d Os nad yw cadeirydd y cyfarfod o'r farn bod y cofnodion yn gofnod cywir o'r cyfarfod y maent yn ymwneud ag ef, rhaid iddynt lofnodi'r cofnodion ac yn cynnwys paragraff yn y telerau canlynol neu i'r un perwyl:

"Nid yw cadeirydd y cyfarfod hwn yn credu bod cofnodion cyfarfod y () a gynhaliwyd ar [dyddiad] mewn perthynas â () yn gofnod cywir ond ni chafodd eu barn ei gadarnhau gan y cyfarfod ac mae'r cofnodion yn cael eu cadarnhau fel cofnod cywir o'r trafodion."
- e Yn ddarostyngedig i reol sefydlog 20(a) ac yn dilyn penderfyniad sy'n cadarnhau cywirdeb cofnodion cyfarfod, bydd y cofnodion drafft neu'r recordiadau o'r cyfarfod y mae cofnodion cymeradwy yn bodoli ar ei gyfer yn cael eu dinistrio.

f) **Heb fod yn hwyrach na saith diwrnod gwaith o gyfarfod y cyngor, rhaid i'r cyngor gyhoeddi nodyn yn electronig sy'n nodi:**

- **Enwau'r aelodau a fynychodd y cyfarfod, ac unrhyw ymddiheuriadau am absenoldeb;**
- **Unrhyw ddatganiadau o fuddiannau; a**
- **Unrhyw benderfyniadau a wneir yn y cyfarfod, gan gynnwys canlyniadau unrhyw bleidleisiau.**

Nid yw'r gofynion ynghylch y nodyn i'w gyhoeddi ar ôl cyfarfod cyngor yn berthnasol i fusnes preifat neu lle byddai datgelu yn niweidiol i weithredu ar y penderfyniadau hynny.

13. COD YMDDYGIAD A DOSBARTHIAU

Gweler hefyd rheol sefydlog 3(au).

- a **Bydd cynghorwyr a phobl nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio yn cadw'r cod ymddygiad a fabwysiadwyd gan y Cyngor.**
- b Rhaid i bob cynghorydd a di-gynghorydd sydd â hawliau pleidleisio ymgymryd â hyfforddiant yn y cod ymddygiad o fewn chwe mis ar ôl cyflwyno eu ffurflen dderbyn swydd.
- c **Rhaid i geisiadau am ryddhad gael eu cynnal yn ysgrifenedig a'u cyflwyno i bwyllgor safonau Cyngor Sir Powys cyn gynted â phosibl cyn y cyfarfod y mae angen y rhyddhad ar ei gyfer.**

14. CWYNION COD YMDDYGIAD

- a Ar ôl hysbysu gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ei fod yn delio â chwyn bod cynghorydd neu gynghorydd nad yw'n gynghorydd sydd â hawliau pleidleisio wedi torri cod ymddygiad y Cyngor, bydd y Swyddog Priodol, yn ddarostyngedig i reol sefydlog 12, yn rhoi gwybod am hyn i'r Cyngor.
- b Pan fo'r hysbysiad yn rheol sefydlog 13(a) yn ymwneud â chwyn a wneir gan y Swyddog Priodol, bydd y Swyddog Priodol yn hysbysu Cadeirydd y Cyngor o'r ffaith hon, a bydd y Cadeirydd yn enwebu aelod arall o staff i ymgymryd â dyletswyddau'r Swyddog Priodol mewn perthynas â'r gŵyn nes ei bod wedi'i phenderfynu.
- c Caiff y Cyngor:
 - i. darparu gwybodaeth neu dystiolaeth lle mae datgeliad o'r fath yn angenrheidiol i ymchwilio i'r gŵyn neu'n ofyniad cyfreithiol;
 - ii. ceisio gwybodaeth sy'n berthnasol i'r gŵyn gan y person neu'r corff sydd â chyfrifoldeb statudol am ymchwilio i'r mater;
 - iii. indemnio'r cynghorydd neu'r cynghorydd nad yw'n gynghorydd â hawliau pleidleisio mewn perthynas â'u costau cyfreithiol cysylltiedig ac mae unrhyw indemniad o'r fath yn amodol ar gymeradwyaeth gan gyfarfod o'r Cyngor.

15. SWYDDOG PRODOL

a Y Swyddog Priodol fydd naill ai (i) y clerc neu (ii) aelod(au) staff eraill a enenwir gan y Cyngor i ymgymryd â gwaith y Swyddog Priodol pan fo'r Swyddog Priodol yn absennol.

i. Rhaid i'r Swyddog Priodol **o leiaf dri diwrnod clir cyn cyfarfod o'r cyngor, pwyllgor** neu is-bwyllgor:

a) Trefnu ar gyfer cyflwyno'r hysbysiad (gan gynnwys sut y gellir cyrchu'r cyfarfod yn rhithwir, (os yw'n berthnasol) y mae'n rhaid ei gyhoeddi'n electronig ac mewn man amlwg yn y gymuned o leiaf dri diwrnod clir cyn y cyfarfod, neu os yw'r cyfarfod yn cael ei gynnull ar rybudd byrrach, ar yr adeg y caiff ei gynnull.

b) Os yw aelod eisiau derbyn yr alwad yn ysgrifenedig yn hytrach nag yn electronig, rhaid iddynt roi hysbysiad ysgrifenedig i'r clerc a nodi'r cyfeiriad post y dylid anfon y galwad ato.

c) Rhaid i'r hysbysiad ddarparu manylion am sut i gael mynediad i'r cyfarfod o bell, ac amser a lleoliad y cyfarfod. Gellir hepgor y lle os cynhelir y cyfarfod o bell yn unig.

d) Rhaid i'r hysbysiad fod ar gael mewn man amlwg sy'n rhoi hysbysiad o'r amser, y lle a'r agenda (ar yr amod bod yr hysbysiad cyhoeddus gydag agenda cyfarfod anghyffredin o'r Cyngor a gynullwyd gan gynghorwyr wedi'i lofnodi ganddynt) a'i gyhoeddi'n electronig gyda rhybudd o'r amser a'r lle ac, i'r graddau y bo'n rhesymol ymarferol, unrhyw ddogfennau sy'n ymwneud â'r busnes sydd i'w drafod yn y cyfarfod oni bai eu bod yn ymwneud â busnes sy'n debygol i'w hystyried yn breifat neu a fyddai eu datgeliad yn groes i unrhyw ddeddfiad.

Gweler rheol sefydlog 3(b)(a) am ystyr diwrnodau clir ar gyfer cyfarfod o gyngor llawn ac ar gyfer cyfarfod o bwyllgor;

ii. yn ddarostyngedig i Reol Sefydlog 9, cynnwys ar yr agenda yr holl gynigion yn y gorchymyn a dderbyniwyd oni bai bod cynghorydd wedi rhoi hysbysiad ysgrifenedig o leiaf 3 diwrnod cyn y cyfarfod yn cadarnhau eu bod yn tynnu'n ôl;

iii. **cynnull cyfarfod o'r Cyngor ar gyfer ethol Cadeirydd newydd y Cyngor, a achosir gan swydd wag achlysurol yn eu swyddfa;**

iv. **hwyluso arolygu'r llyfr cofnodion gan etholwyr llywodraeth leol;**

v. **derbyn a chadw copïau o is-ddeddfau a wnaed gan awdurdodau lleol eraill;**

vi. derbyn ffurflenni swydd gan gynghorwyr;

vii. dal copi o gofrestr buddiannau pob cynghorydd lle mae'r Cyngor wedi penderfynu ei gwneud yn ofynnol i gynghorwyr ddatgan buddiannau ymlaen llaw;

viii. cynorthwyo i ymateb i geisiadau a wneir o dan ddeddfwriaeth rhyddid gwybodaeth a hawliau arferadwy o dan ddeddfwriaeth diogelu data, yn unol â pholisïau a gweithdrefnau perthnasol y Cyngor;

ix. cysylltu, fel y bo'n briodol, â Swyddog Diogelu Data y Cyngor (os oes un);

x. derbyn ac anfon gohebiaeth a hysbysiadau cyffredinol ar ran y Cyngor ac eithrio pan fo penderfyniad i'r gwrthwyneb;

xi. cynorthwyo i drefnu, storio, mynediad, diogelwch a dinistrio gwybodaeth a

- gedwir gan y Cyngor ar ffurf bapur ac electronig yn ddarostyngedig i ofynion rhyddid gwybodaeth a deddfwriaeth diogelu data a gofynion cyfreithlon eraill (e.e., Deddf Cyfyngu 1980);
- xii. trefnu i weithredoedd cyfreithiol gael eu gweithredu;
Gweler hefyd rheol sefydlog 22;
 - xiii. trefnu neu reoli'r awdurdodiad, cymeradwyaeth a chyfarwyddyd prydlon ynghylch unrhyw daliadau sydd i'w gwneud gan y Cyngor yn unol â'i reoliadau ariannol;
 - xiv. cofnodi pob cais cynllunio a hysbyswyd i'r Cyngor ac ymateb y Cyngor i'r awdurdod cynllunio lleol mewn llyfr neu ffeil at y diben hwnnw;
 - xv. cyfeirio cais cynllunio a dderbyniwyd gan y Cyngor at Bwyllgor Cynllunio y Cyngor o fewn dau ddiwrnod gwaith i'w dderbyn i hwyluso cyfarfod anghyffredin os oes angen ystyried natur cais cynllunio cyn y pwyllgor cyfarfod cyffredin nesaf;
 - xvi. rheoli mynediad at wybodaeth am y Cyngor drwy'r cynllun cyhoeddi; a
 - xvii. cadw cadw sêl y Cyngor (os oes un) na chaiff ei ddefnyddio heb benderfyniad i'r perwyl hwnnw.
Gweler hefyd rheol sefydlog 2 2.

16. SWYDDOG ARIANNOL CYFRIFOL

- a Bydd y Cyngor yn penodi aelodau staff priodol i ymgymryd â gwaith y Swyddog Ariannol Cyfrifol pan fo'r Swyddog Ariannol Cyfrifol yn absennol.

17. CYFRIFON A DATGANIADAU CYFRIFYDDU

- a Mae "arferion priodol" mewn rheolau sefydlog yn cyfeirio at y fersiwn ddiweddaraf o "Llywodraethu ac Atebolrwydd i Gynghorau Lleol yng Nghymru – Canllaw i Ymarferwyr."
- b Bydd pob taliad gan y Cyngor yn cael ei awdurdodi, ei gymeradwyo a'i dalu yn unol â'r gyfraith, arferion priodol a rheoliadau ariannol y Cyngor.
- c Bydd y Swyddog Ariannol Cyfrifol yn darparu datganiad i bob cynghorydd cyn gynted ag y bo'n ymarferol 30 Medi ym mhob blwyddyn i grynhoi:
 - i. derbyniadau a thaliadau'r Cyngor (neu incwm a gwariant);
 - ii. derbyniadau a thaliadau cyfanredol y Cyngor (neu incwm a gwariant) ar gyfer y flwyddyn hyd yma;
 - iii. y balansau a ddelir ar ddiwedd y chwarter yn cael eu hadrodd a sy'n cynnwys cymhariaeth â'r gyllideb ar gyfer y flwyddyn ariannol ac yn tynnu sylw at unrhyw orwariant gwirioneddol neu bosibl.
- d Cyn gynted â phosibl ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol ar 31 Mawrth, bydd y Swyddog Ariannol Cyfrifol yn darparu:
 - i. pob cynghorydd gyda datganiad sy'n crynhoi derbyniadau a thaliadau'r Cyngor (neu incwm a gwariant) ar gyfer y chwarter olaf a'r flwyddyn hyd yma er

- gwybodaeth; a
- ii. i'r Cyngor y datganiadau cyfrifyddu ar gyfer y flwyddyn ar ffurf Adran 2 o'r ffurflen lywodraethu ac atebolrwydd blynyddol, fel sy'n ofynnol gan arferion priodol, i'w hystyried a'u cymeradwyo.
- e Bydd y datganiadau cyfrifyddu diwedd blwyddyn yn cael eu paratoi yn unol ag arferion priodol ac yn cymhwyso'r ffurf o gyfrifon a bennir gan y Cyngor (derbyniadau a thaliadau neu incwm a gwariant) ar gyfer y flwyddyn hyd at 31 Mawrth. Bydd ffurflen lywodraethu ac atebolrwydd blynyddol drafft wedi'i chwblhau yn cael ei chyflwyno i bob cynghorydd o leiaf 14 diwrnod cyn y cymeradwyaeth ragweledig gan y Cyngor. Bydd ffurflen lywodraethu ac atebolrwydd blynyddol y Cyngor, sy'n destun archwiliad allanol, gan gynnwys y datganiad llywodraethu blynyddol, yn cael ei gyflwyno i'r Cyngor i'w ystyried a'i gymeradwyo'n ffurfiol cyn 30 Mehefin.

f

18. RHEOLAETHAU ARIANNOL A CHAFFAEL

- a Bydd y Cyngor yn ystyried ac yn cymeradwyo rheoliadau ariannol a luniwyd gan y Swyddog Ariannol Cyfrifol, a fydd yn cynnwys trefniadau manwl mewn perthynas â'r canlynol:
 - i. cadw cofnodion cyfrifyddu a systemau rheolaethau mewnol;
 - ii. asesu a rheoli risgiau ariannol sy'n wynebu'r Cyngor;
 - iii. gwaith yr archwilydd mewnol annibynnol yn unol ag arferion priodol a derbyn adroddiadau rheolaidd gan yr archwilydd mewnol, a fydd yn ofynnol o leiaf bob blwyddyn;
 - iv. archwilio a chopio cyfrifon a/neu orchmynion taliadau'r Cyngor gan gynghorwyr ac etholwyr lleol; a
 - v. a yw contractau sydd â gwerth amcangyfrifedig o dan **£25,000** oherwydd amgylchiadau arbennig wedi'u heithrio rhag proses dendro neu ymarfer caffael.
- b Bydd rheoliadau ariannol yn cael eu hadolygu'n rheolaidd ac o leiaf bob blwyddyn er mwyn addasrwydd diben.
- c **Mae contract cyhoeddus a reoleiddir gan Reoliadau Contractau Cyhoeddus 2015 sydd â gwerth amcangyfrifedig yn fwy na £25,000 ond yn llai na'r trothwyon perthnasol y cyfeirir atynt yn rheol sefydlog 17(f) yn ddarostyngedig i'r trefniadau "cyffyrddiad ysgafn" o dan Reoliadau 109-114 o Reoliadau Contractau Cyhoeddus 2015 oni bai ei fod yn bwriadu defnyddio rhestr bresennol o gyflenwyr cymeradwy (cytundeb fframwaith).**
- d Yn amodol ar ofynion ychwanegol yn rheoliadau ariannol y Cyngor, bydd y broses dendro ar gyfer contractau ar gyfer cyflenwi nwyddau, deunyddiau, gwasanaethau neu weithredu gwaith yn cynnwys, o leiaf, y camau canlynol:
 - i. llunir manyleb ar gyfer y nwyddau, deunyddiau, gwasanaethau neu gyflawni gwaith;
 - ii. lluniynir gwahoddiad i dendro i gadarnhau (i) manyleb y Cyngor (ii) amser, dyddiad a chyfeiriad cyflwyno tendrau (iii) dyddiad ymateb ysgrifenedig y Cyngor i'r tendr a (iv) y gwaharddiad ar ddarpar gcontractwyr gysylltu â chynghorwyr neu staff i annog neu gefnogi eu tendr y tu allan i'r broses ragnodedig;
 - iii. bydd y gwahoddiad i dendro yn cael ei hysbysebu mewn papur newydd lleol ac mewn unrhyw ffordd arall sy'n briodol;

- iv. rhaid cyflwyno tendrau yn ysgrifenedig mewn amlen wedi'i selio wedi'i marcio wedi'i chyfeirio at y Swyddog Priodol;
 - v. bydd tendrau yn cael eu hagor gan y Swyddog Priodol ym mhresenoldeb o leiaf un cynghorydd ar ôl i'r dyddiad cau ar gyfer cyflwyno tendrau fynd heibio;
 - vi. mae tendrau i'w hadrodd a'u hystyried gan gyfarfod priodol y Cyngor neu bwyllgor neu is-bwyllgor sydd â chyfrifoldeb dirprwyedig.
- e Nid yw'r Cyngor, na phwyllgor neu is-bwyllgor sydd â chyfrifoldeb dirprwyedig am ystyried tendrau, yn rhwym i dderbyn y tendr gwerth isaf.
- f **Pan fo gwerth contract yn debygol o fod yn fwy na'r trothwy a bennir gan Swyddfa Fasnach y Llywodraeth o bryd i'w gilydd, rhaid i'r Cyngor ystyried a yw Rheoliadau Contractau Cyhoeddus 2015 neu Reoliadau Contractau Cyfleustodau 2016 yn berthnasol i'r contract ac, os yw'r naill neu'r llall o'r Rheoliadau hynny'n berthnasol, rhaid i'r Cyngor gydymffurfio â rheolau caffael. Gall OVW ddarparu rhagor o wybodaeth i'r Cyngor yn hyn o beth.**

19. YMDRIN Â MATERION STAFF

- a Mae mater personol i aelod o staff sy'n cael ei ystyried gan gyfarfod o'r Cyngor neu'r is-bwyllgor] yn ddarostyngedig i reol sefydlog 10.
- b Yn ddarostyngedig i bolisi'r Cyngor ynghylch absenoldebau o'r gwaith, bydd aelod hŷn o staff y Cyngor yn hysbysu cadeirydd y Cyngor neu'r is-bwyllgor neu, os nad ydynt ar gael, is-gadeirydd (os oes un) y Cyngor NEU'r is-bwyllgor] o absenoldeb a achoswyd gan salwch neu reswm arall a bydd y person hwnnw'n adrodd am absenoldeb o'r fath i'r Cyngor neu'r is-bwyllgor] yn ei gyfarfod nesaf.
- c Cadeirydd pwyllgor y Cyngor] NEU'r is-bwyllgor] neu yn eu habsenoldeb, bydd yr is-gadeirydd ar benderfyniad yn cynnal adolygiad o berfformiad ac arfarniad blynyddol o waith [teitl swydd yr aelod o staff]. Bydd yr adolygiadau a'r arfarniad yn cael eu hadrodd yn ysgrifenedig ac maent yn amodol ar gymeradwyaeth gan benderfyniad gan y Cyngor.
- d Yn ddarostyngedig i bolisi'r Cyngor ynghylch ymdrin â materion cwynion, bydd aelod hŷn o staff y Cyngor (neu aelodau eraill o staff) yn cysylltu â chadeirydd y Cyngor neu, yn ei absenoldeb, is-gadeirydd y Cyngor mewn perthynas â mater cwynion anffurfiol neu ffurfiol, a bydd y mater hwn yn cael ei adrodd yn ôl a'i symud ymlaen trwy benderfyniad y Cyngor.
- e Yn ddarostyngedig i bolisi'r Cyngor ynghylch ymdrin â materion cwynion, os yw mater cwynion anffurfiol neu ffurfiol a godwyd gan aelod o staff yn ymwneud â chadeirydd neu is-gadeirydd y Cyngor, bydd hyn yn cael ei gyfathrebu i aelod arall o'r Cyngor, a bydd yn cael ei adrodd yn ôl a'i symud ymlaen trwy benderfyniad y Cyngor.
- f Bydd unrhyw bersonau sy'n gyfrifol am y cyfan neu ran o reolaeth staff yn trin yn gyfrinachol y cofnodion ysgrifenedig o bob cyfarfod sy'n ymwneud â'u perfformiad, eu galluedd, eu cwynion neu faterion disgyblu.
- g Yn unol â rheol sefydlog 11(a), bydd gan bersonau â chyfrifoldebau rheoli llinell fynediad at gofnodion staff y cyfeirir atynt yn rheol sefydlog 19(f).

20. CYFRIFOLDEBAU I DDARPARU GWYBODAETH

Gweler hefyd rheol sefydlog 21.

- a Yn unol â deddfwriaeth rhyddid gwybodaeth, bydd y Cyngor yn cyhoeddi gwybodaeth yn unol â'i gynllun cyhoeddi ac yn ymateb i geisiadau am wybodaeth a gedwir gan y Cyngor.

21. CYFRIFOLDEBAU O DAN DDEDDFWRIAETH DIOGELU DATA

(Isod nid yw rhestr unigryw).

Gweler hefyd Rheol Sefydlog 11.

- a Gall y Cyngor benodi Swyddog Diogelu Data.
- b Bydd gan y Cyngor bolisiau a gweithdrefnau ar waith i ymateb i unigolyn sy'n arfer hawliau statudol ynghylch ei ddata personol.
- c Bydd gan y Cyngor bolisi ysgrifenedig ar waith ar gyfer ymateb i dorri data personol a rheoli.
- d Bydd y Cyngor yn cadw cofnod o'r holl doriadau data personol sy'n cynnwys y ffeithiau sy'n ymwneud â'r torri data personol, ei effeithiau a'r camau adfer a gymerwyd.
- e Bydd y Cyngor yn sicrhau bod gwybodaeth a gyfathrebir yn ei hysbysiadau preifatrwydd ar ffurf hawdd ei gyrraedd ac ar gael a'i chadw'n gyfredol.
- f Bydd y Cyngor yn cadw cofnod ysgrifenedig o'i weithgareddau prosesu.

22. CYSYLLTIADAU Â'R WASG/Y CYFRYNGAU

- a Bydd ceisiadau gan y wasg neu gyfryngau eraill am sylw neu ddatganiad llafar neu ysgrifenedig gan y Cyngor, ei gynghorwyr neu staff yn cael eu trin yn unol â pholisi'r Cyngor mewn perthynas â delio â'r wasg a/neu gyfryngau eraill.

23. GWEITHREDU A SELIO GWEITHREDOEDD CYFREITHIOL

Gweler hefyd rheolau sefydlog 15(b)(xii) a (xvii).

- a Ni chaiff gweithred gyfreithiol gael ei chyflawni ar ran y Cyngor oni bai ei bod wedi'i hawdurdodi gan benderfyniad.
Yn ddarostyngedig i reol sefydlog 23(a), caiff unrhyw ddau gynghorydd lofnodi ar ran y Cyngor, unrhyw weithred sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith a bydd y Swyddog Priodol yn dyst i'w llofnodion.]

Mae'r uchod yn berthnasol i Gyngor heb sêl gyffredin.

24. CYFATHREBU Â CHYNGHORWYR BWRDEISTREF SIROL NEU SIR

- a Anfonir gwahoddiad i fynychu cyfarfod o'r Cyngor, ynghyd â'r agenda, at gynghorydd(ion) ward y Cyngor Sir sy'n cynrychioli ardal y Cyngor.
- b Oni bai bod y Cyngor yn penderfynu fel arall, bydd copi o bob llythyr a anfonir at y Cyngor Sir yn cael ei anfon at y cynghorydd ward sy'n cynrychioli ardal y Cyngor.

25. CYFYNGIADAU AR WEITHGAREDDAU CYNGHORWYR

- a. Oni bai ei fod wedi'i awdurdodi'n briodol, ni chaiff unrhyw gynghorydd:
 - i. archwilio unrhyw dir a/neu fangre y mae gan y Cyngor hawl neu ddyletswydd i'w archwilio; neu
 - ii. cyhoeddi gorchmynion, cyfarwyddiadau neu gyfarwyddiadau.

26. RHEOLAU SEFYDLOG YN GYFFREDINOL

- a Gellir atal y cyfan neu ran o drefn sefydlog, ac eithrio un sy'n ymgorffori gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol, trwy benderfyniad mewn perthynas ag ystyried eitem ar yr agenda ar gyfer cyfarfod.
- b Bydd cynnig i ychwanegu at neu amrywio neu ddirymu un neu fwy o reolau sefydlog y Cyngor, ac eithrio un sy'n ymgorffori gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol, yn cael ei gynnig drwy gynnig arbennig, ac mae'r hysbysiad ysgrifenedig gan o leiaf 3 chynghorydd i'w roi i'r Swyddog Priodol yn unol â rheol sefydlog 9.
- c Bydd y Swyddog Priodol yn darparu copi o reolau sefydlog y Cyngor i gynghorydd cyn gynted â phosibl.
- d Bydd penderfyniad cadeirydd cyfarfod ynghylch cymhwyso rheolau sefydlog yn y cyfarfod yn derfynol.

Cyngor Cymuned Llangammarch

Cynnwys

1. Cyffredinol.....	25
2. Rheoli risg a rheolaeth fewnol	26
3. Cyfrifon ac archwilio	27
4. Cyllideb a praesept.....	28
5. Caffael	29
6. Bancio a thaliadau	31
7. Taliadau electronig	32
8. Taliadau siec	34
9. Cardiau talu	34
10. Arian Bach	34
11. Talu cyflogau a lwfansau.....	355
12. Benthyciadau a buddsoddiadau	35
13. Incwm	36
14. Taliadau o dan gontractau ar gyfer gwaith adeiladu neu waith adeiladu arall	37
15. Storfeydd ac offer	377
16. Asedau, eiddo ac ystadau.....	37
17. Yswiriant.....	38
18. [Elusennau].....	38
19. Atal ac adolygu Rheoliadau Ariannol	38
Atodiad 1 - Proses dendro	39

Mabwysiadwyd y Rheoliadau Ariannol hyn gan y cyngor yn ei gyfarfod a gynhaliwyd ar [nodwch ddyddiad].

1. Cyffredinol

- 1.1. Mae'r Rheoliadau Ariannol hyn yn llywodraethu rheolaeth ariannol y cyngor a dim ond trwy benderfyniad y cyngor y gellir eu diwygio neu eu hamrywio. Maent yn un o ddogfennau llywodraethu'r cyngor a byddant yn cael eu cadw ar y cyd â Rheolau Sefydlog y cyngor.
- 1.2. Disgwylir i gynghorwyr ddilyn y rheoliadau hyn a pheidio â denu gweithwyr i'w torri. Mae methu â dilyn y rheoliadau hyn yn dod â swydd y cynghorydd i anfri.
- 1.3. Gall torri'r rheoliadau hyn yn fwriadol gan weithiwr arwain at achos disgyblu.
- 1.4. Yn y Rheoliadau Ariannol hyn:
 - Ystyr 'Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio' yw'r rheoliadau a ddyroddir o dan Adran 39 o Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004, neu unrhyw ddeddfwriaeth sy'n disodli, ac sydd mewn grym ar y pryd, oni nodir fel arall.
 - Mae "cymeradwyo" yn cyfeirio at weithred ar-lein, sy'n caniatáu i drafodiad electronig ddigwydd.
 - Mae "awdurdodi" yn cyfeirio at benderfyniad gan y cyngor, neu bwyllgor neu swyddog, i ganiatáu i rywbeth ddigwydd.
 - Ystyr 'arferion priodol' yw'r rhai a nodir yn *The Practitioners' Guide*
 - *Canllaw i Ymarferwyr* Llywodraethu ac Atebolrwydd i Gynghorau Lleol yng Nghymru – Canllaw i Ymarferwyr a gyhoeddwyd ar y cyd gan Un Llais Cymru a Chymdeithas Clercod Cynghorau Lleol Cymru.
 - Mae 'Must' a **thestun trwm** yn cyfeirio at rwymedigaeth statudol na all y cyngor ei newid.
 - Mae 'shall' yn cyfeirio at gyfarwyddyd anstatudol gan y cyngor i'w aelodau a'i staff.
- 1.5. Mae'r Swyddog Ariannol Cyfrifol (RFO) yn dal swydd statudol, a benodir gan y cyngor. Mae'r Clerc wedi'i benodi fel RFO ac mae'r rheoliadau hyn yn berthnasol yn unol â hynny. Yr RFO;
 - gweithredu o dan gyfarwyddyd polisi'r cyngor;
 - yn gweinyddu materion ariannol y cyngor yn unol â'r holl Ddeddfau, Rheoliadau ac arferion priodol;
 - penderfynu ar ran y cyngor ei gofnodion cyfrifyddu a'i systemau rheoli;
 - sicrhau bod y systemau rheoli cyfrifyddu yn cael eu harsylwi;
 - sicrhau bod y cofnodion cyfrifyddu yn cael eu diweddarau;
 - yn ceisio economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wrth ddefnyddio adnoddau y cyngor; a
 - cynhyrchu gwybodaeth am reoli ariannol fel sy'n ofynnol gan y cyngor.
- 1.6. **Rhaid i'r cyngor beidio â dirprwyo unrhyw benderfyniad ynglŷn:**
 - **gosod y gyllideb derfynol neu'r praesept (gofyniad y dreth gyngor);**
 - **canlyniad adolygiad o effeithiolrwydd ei reolaethau mewnol**

- cymeradwyo datganiadau cyfrifyddu;
- cymeradwyo datganiad llywodraethu blynyddol;
- Benthycu;
- datgan cymhwysedd ar gyfer y Pŵer Cymhwysedd Cyffredinol; a
- mynd i'r afael ag argymhellion gan yr archwilyr mewnol neu allanol.

1.7. Yn ogystal, bydd y cyngor:

- pennu ac adolygu'n rheolaidd y mandad banc ar gyfer holl gyfrifon banc y cyngor;
- awdurdodi unrhyw grant neu ymrwymiad sengl sy'n fwy na £5,000.

2. Rheoli risg a rheolaeth fewnol

- 2.1. **Rhaid i'r cyngor sicrhau bod ganddo system gadarn o reolaeth fewnol, sy'n darparu rheoli ariannol, gweithredol a risg effeithiol.**
- 2.2. Bydd y Clerc yn paratoi, i'w gymeradwyo gan [y cyngor], bolisi rheoli risg sy'n cwmparu holl weithgareddau'r cyngor. Bydd y polisi hwn a'r trefniadau rheoli risg canlyniadol yn cael eu hadolygu gan y cyngor o leiaf bob blwyddyn.
- 2.3. Wrth ystyried unrhyw weithgaredd newydd, bydd y Clerc yn paratoi asesiad risg drafft gan gynnwys cynigion rheoli risg i'w hystyried gan y cyngor.
- 2.4. **O leiaf unwaith y flwyddyn, rhaid i'r cyngor adolygu effeithiolrwydd ei system o reolaeth fewnol, cyn cymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.**
- 2.5. **Rhaid i'r systemau rheoli cyfrifyddu a bennir gan yr RFO gynnwys mesurau i:**
 - sicrhau bod y risg yn cael ei reoli'n briodol;
 - sicrhau cofnodi trafodion ariannol yn brydlon, yn gywir;
 - atal a chanfod anghywirdeb neu dwyllo; a
 - caniatáu ailgyfansoddi unrhyw gofnodion a gollwyd;
 - nodi dyletswyddau swyddogion sy'n delio â thrafodion a
 - sicrhau rhannu cyfrifoldebau.
- 2.6. O leiaf unwaith ym mhob chwarter, ac ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol, bydd aelod heblaw'r Cadeirydd yn cael ei benodi i wirio cysoni banciau ar gyfer yr holl gyfrifon a gynhyrchir gan yr RFO. Rhaid i'r aelod lofnodi a dyddio'r cysoniadau a'r datganiadau banc gwreiddiol fel tystiolaeth o hyn. Bydd y gweithgaredd hwn, gan gynnwys unrhyw eithriadau, yn cael ei adrodd i'r cyngor a'i nodi gan y Pwyllgor Cyllid.
- 2.7. Bydd copïau wrth gefn rheolaidd yn cael eu gwneud o'r cofnodion ar unrhyw gyfrifiadur cyngor a'u storio naill ai ar-lein neu mewn lleoliad ar wahân i'r cyfrifiadur. Bydd y cyngor yn rhoi mesurau ar waith i sicrhau nad yw'r gallu i gael mynediad at unrhyw gyfrifiadur cyngor yn cael ei golli os bydd gweithiwr yn gadael neu yn analluog am unrhyw reswm.

3. Cyfrifon ac archwilio

- 3.1. Bydd holl weithdrefnau cyfrifyddu a chofnodion ariannol y cyngor yn cael eu pennu gan yr RFO yn unol â'r Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio.
- 3.2. **Rhaid i'r cofnodion cyfrifyddu a bennir gan yr RFO fod yn ddigonol i esbonio trafodion y cyngor ac i ddatgelu ei sefyllfa ariannol yn rhesymol gywir ar unrhyw adeg. Yn benodol, rhaid iddynt gynnwys:**
 - **cofnodion o ddydd i ddydd o'r holl symiau o arian a dderbyniwyd ac a wariwyd gan y Cyngor (wedi'u dogfennu yn y llyfr arian) a'r materion y maent yn ymwneud â hwy;**
 - **cofnod o asedau a rhwymedigaethau'r cyngor.**
- 3.3. Bydd y cofnodion cyfrifyddu wedi'u cynllunio i hwyluso paratoi'r datganiadau cyfrifyddu yn effeithlon yn y Ffurflen Flynyddol {Llywodraethu ac Atebolrwydd}.
- 3.4. Bydd yr RFO yn cwblhau ac yn ardystio Datganiadau Cyfrifyddu blynyddol y cyngor a gynhwysir yn y Ffurflen Llywodraethu ac Atebolrwydd Blynyddol yn unol ag arferion priodol, cyn gynted ag y bo'n ymarferol ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Ar ôl ardystio'r Datganiadau Cyfrifyddu, bydd yr RFO yn eu cyflwyno (gydag unrhyw ddogfennau cysylltiedig) i'r cyngor, o fewn yr amserlenni sy'n ofynnol gan y Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio.
- 3.5. **Rhaid i'r cyngor sicrhau bod system ddigonol ac effeithiol o archwilio mewnol o'i gofnodion cyfrifyddu a'i system rheoli mewnol yn unol ag arferion priodol.**
- 3.6. **Rhaid i unrhyw swyddog neu aelod o'r cyngor ddarparu dogfennau a chofnodion y mae'r archwilydd mewnol neu allanol yn eu hystyried yn angenrheidiol at ddibenion yr archwiliad** a byddant, yn ôl cyfarwyddyd y cyngor, yn darparu gwybodaeth ac esboniad i'r RFO, yr archwilydd mewnol, neu'r archwilydd allanol y mae'r cyngor yn ystyried ei fod yn angenrheidiol.
- 3.7. Bydd yr archwilydd mewnol yn cael ei benodi gan y cyngor neu bwyllgor o'r cyngor a bydd yn cyflawni ei waith i werthuso effeithiolrwydd prosesau rheoli, rheoli a llywodraethu risg y cyngor yn unol ag arferion priodol a bennir yn y Canllaw Ymarferwyr.
- 3.8. Bydd y cyngor yn sicrhau bod yr archwilydd mewnol:
 - yn gymwys ac yn annibynnol ar weithrediadau ariannol y cyngor;
 - adrodd i'r cyngor yn ysgrifenedig, neu yn bersonol, yn rheolaidd gydag o leiaf un adroddiad ysgrifenedig yn ystod pob blwyddyn ariannol;
 - gall ddangos cymhwysedd, gwrthrychedd ac annibyniaeth, yn rhydd o unrhyw wrthdaro buddiannau gwirioneddol neu ganfyddedig, gan gynnwys y rhai sy'n deillio o berthnasoddd teuluol; a
 - heb unrhyw ymwneud â rheolaeth na rheolaeth y cyngor.
- 3.9. Ni chaiff mewnol o dan unrhyw amgylchiadau:
 - cyflawni unrhyw ddyletswyddau gweithredol i'r cyngor;

- cychwyn neu gymeradwyo trafodion cyfrifyddu;
 - darparu cyngor ariannol, cyfreithiol neu gyngor arall gan gynnwys mewn perthynas ag unrhyw drafodion yn y dyfodol; neu
 - cyfarwyddo gweithgareddau unrhyw weithiwr cyngor, ac eithrio i'r graddau y mae gweithwyr o'r fath wedi'u neilltuo'n briodol i gynorthwyo'r archwilydd mewnol.
- 3.10. Er mwyn osgoi amheuaeth, mewn perthynas ag archwilio mewnol bydd gan y termau 'annibynnol' ac 'annibyniaeth' yr un ystyr ag a ddisgrifir yn The Practitioners Guide.
- 3.11. Bydd yr RFO yn gwneud trefniadau ar gyfer arfer hawliau etholwyr mewn perthynas â'r cyfrifon, gan gynnwys y cyfle i archwilio'r cyfrifon, y llyfrau a'r talebau ac arddangos neu gyhoeddi unrhyw hysbysiadau a dogfennau sy'n ofynnol gan Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru).
- 3.12. Bydd yr RFO, heb oedi gormodol, yn dod â phob cynghorydd i sylw unrhyw ohebiaeth neu adroddiad gan archwilwyr mewnol neu allanol.

4. Cyllideb a praesept

- 4.1. **Cyn gosod praesept, rhaid i'r cyngor gyfrifo ei ofyniad cyllideb ar gyfer pob blwyddyn ariannol trwy baratoi a chymeradwyo cyllideb, yn unol â Deddf Cyllid Llywodraeth Leol 1992 neu ddeddfwriaeth ddilynol.**
- 4.2. Bydd cyllidebau ar gyfer cyflogau a chyflogau, gan gynnwys cyfraniadau'r cyflogwr, yn cael eu hadolygu gan [y cyngor] o leiaf yn flynyddol ym mis [Hydref] ar gyfer y flwyddyn ariannol ganlynol a bydd y fersiwn derfynol yn cael ei thystio gan atodlen copi caled wedi'i llofnodi gan y Clerc a [Cadeirydd y Cyngor neu'r pwyllgor perthnasol]. {Bydd yr RFO yn hysbysu pwyllgorau am unrhyw oblygiadau cyflog cyn iddynt ystyried eu cyllidebau drafft.}
- 4.3. Heb fod yn hwyrach na [mis] bob blwyddyn, bydd yr RFO yn paratoi cyllideb ddrafft gydag amcangyfrifon manwl o'r holl [dderbyniadau a thaliadau/incwm a gwariant] ar gyfer y flwyddyn ariannol ganlynol {ynghyd â rhagolwg ar gyfer y [tair blynedd ariannol]} canlynol, gan ystyried hyd oes asedau a goblygiadau cost atgyweirio neu amnewid.
- 4.4. Ni fydd cyllidebau heb eu gwario ar gyfer prosiectau wedi'u cwblhau yn cael eu cario ymlaen i flwyddyn ddilynol. {Dim ond gyda chymeradwyaeth ffurfiol y cyngor llawn y gellir cario arian heb ei wario ar gyfer prosiectau wedi'u cwblhau'n rhannol (trwy eu rhoi mewn cronfa wrth gefn wedi'i glustnodi.)}
- 4.5. Mewn achosion priodol, bydd pob pwyllgor (os o gwbl) yn adolygu ei gyllideb ddrafft ac yn cyflwyno unrhyw ddiwygiadau arfaethedig i'r cyngor heb fod yn hwyrach na diwedd [Tachwedd] bob blwyddyn.
- 4.6. Bydd y gyllideb ddrafft {gydag unrhyw gynigion pwyllgor a rhagolwg [tair blynedd]}, gan gynnwys unrhyw argymhellion ar gyfer defnyddio neu gronni cronfeydd wrth gefn, yn cael ei ystyried gan y {pwyllgor cyllid ac argymhelliad i'r cyngor}.
- 4.7. Ar ôl ystyried y gyllideb arfaethedig a'r rhagolwg [tair blynedd], bydd y cyngor yn pennu ei ofyniad cyllideb trwy osod cyllideb. Bydd y cyngor yn gosod praesept ar

gyfer y swm hwn heb fod yn hwyrach na [diwedd mis Ionawr] ar gyfer y flwyddyn ariannol ddilynol.

- 4.8. **Gwaherddir unrhyw aelod sydd â'r dreth gyngor heb ei thalu am fwy na dau fis rhag pleidleisio ar y gyllideb neu'r praesept gan Adran 106 o Ddeddf Cyllid Llywodraeth Leol 1992 a rhaid iddo ddatgelu ar ddechrau'r cyfarfod bod Adran 106 yn berthnasol iddynt.**
- 4.9. Bydd yr RFO yn cyhoeddi'r praesept i'r awdurdod bilio heb fod yn hwyrach na diwedd mis Chwefror ac yn darparu copi o'r gyllideb flynyddol y cytunwyd arno i bob aelod.
- 4.10. Mae'r gyllideb y cytunwyd arno yn darparu sail ar gyfer monitro cynnydd yn ystod y flwyddyn trwy gymharu gwariant ac incwm gwirioneddol yn erbyn yr hyn a gynlluniwyd.
- 4.11. Bydd unrhyw ychwanegiad neu dynnu'n ôl o unrhyw gronfa wrth gefn wedi'i glustnodi yn cael ei gytuno gan y cyngor {neu'r pwyllgor perthnasol}.

5. Caffael

- 5.1. **Mae aelodau a swyddogion yn gyfrifol am gael gwerth am arian bob amser.** Dylai unrhyw swyddog sy'n caffael nwyddau, gwasanaethau neu waith sicrhau, cyn belled ag y bo'n ymarferol, bod y telerau gorau sydd ar gael yn cael eu cael, fel arfer trwy gael prisiau gan sawl cyflenwr.
- 5.2. Dylai'r RFO wirio natur gyfreithlon unrhyw bryniant arfaethedig cyn iddo gael ei wneud ac yn achos pryniannau newydd neu anaml dylai sicrhau bod y pŵer cyfreithiol sy'n cael ei ddefnyddio yn cael ei adrodd i'r cyfarfod lle mae'r gorchymyn yn cael ei awdurdodi a'i gofnodi yn y cofnodion.
- 5.3. Bydd pob contract yn cydymffurfio â Rheolau Sefydlog y cyngor a'r Rheoliadau Ariannol hyn ac ni fydd unrhyw eithriadau yn cael eu gwneud, ac eithrio mewn argyfwng.
- 5.4. **Ar gyfer contract ar gyfer cyflenwi nwyddau, gwasanaethau neu waith lle bydd y gwerth amcangyfrifedig yn fwy na'r trothwyon a bennir gan y Senedd, rhaid dilyn gofynion llawn Deddf Caffael 2023 a Rheoliadau Caffael (Cymru) 2024 neu unrhyw ddeddfwriaeth sy'n disodli ("y Ddeddfwriaeth"), mewn perthynas â dendro, dyfarnu a hysbysu'r contract hwnnw.**
- 5.5. Pan fo'r gwerth amcangyfrifedig yn is na throthwy'r Llywodraeth, bydd y cyngor (ac eithrio'r eitemau a restrir ym mharagraff 6.12) yn cael prisiau fel a ganlyn:
- 5.6. Ar gyfer contractau yr amcangyfrifir eu bod yn fwy na £60,000 gan gynnwys TAW, bydd y Clerc yn ceisio tendrau ffurfiol gan o leiaf [tri] chyflenwr y cytunwyd arnynt gan y cyngor NEU hysbysebu gwahoddiad agored am dendrau yn unol ag unrhyw ddarpariaethau perthnasol y Ddeddfwriaeth. Gwahoddir tendrau yn unol ag Atodiad 1.

- 5.7. **Ar gyfer contractau yr amcangyfrifir eu bod dros £30,000 gan gynnwys TAW, rhaid i'r cyngor gydymffurfio ag unrhyw ofynion y Ddeddfwriaeth¹ ynghylch cyhoeddi gwahoddiadau a hysbysiadau am ddyfarnu contractau.**
- 5.8. Ar gyfer contractau sy'n fwy na £3,000 heb gynnwys TAW, bydd y Clerc yn ceisio o leiaf [3] dyfynbrisiau pris sefydlog.
- 5.9. Pan fo'r gwerth rhwng [£500] a [£3,000] heb gynnwys TAW, bydd y Clerc yn ceisio cael 3 amcangyfrif a allai gynnwys tystiolaeth o brisiau ar-lein, neu brisiau diweddar gan gyflenwyr rheolaidd.
- 5.10. Ar gyfer pryniannau llai, bydd y clerck yn ceisio sicrhau gwerth am arian.
- 5.11. **Ni ddylid rhannu contractau er mwyn osgoi cydymffurfio â'r rheolau hyn.**
- 5.12. Nid oes angen i'r gofyniad i gael prisiau cystadleuol yn y rheoliadau hyn fod yn berthnasol i gontractau sy'n ymwneud ag eitemau (i) i (iv) isod:
- gwasanaethau arbenigol, megis gweithwyr proffesiynol cyfreithiol sy'n gweithredu mewn anghydfodau;
 - atgyweirio peiriannau neu offer presennol neu rannau ar eu cyfer;
 - gwaith, nwyddau neu wasanaethau sy'n gyfystyr ag estyniad o gontract presennol;
 - nwyddau neu wasanaethau sydd ar gael gan un cyflenwr yn unig neu sy'n cael eu gwerthu am bris sefydlog.
- 5.13. Pan wneir ceisiadau i hepgor y rheoliad ariannol hwn i alluogi pris i gael ei drafod heb gystadleuaeth, dylid nodi'r rheswm mewn argymhellid i'r cyngor neu'r pwyllgor perthnasol. Nid yw osgoi cystadleuaeth yn rheswm dilys.
- 5.14. Ni fydd yn ofynnol i'r cyngor dderbyn y tendr, dyfynbris neu amcangyfrif isaf nac unrhyw offer.
- 5.15. Gall pryniannau unigol o fewn cyllideb y cytunwyd arnynt ar gyfer y math hwnnw o wariant gael eu hawdurdodi gan:
- [y Clerc], o dan awdurdod dirprwyedig, am unrhyw eitemau is na £300 ac eithrio TAW.
 - y Clerc, mewn ymgynghoriad â Chadeirydd y Cyngor {neu Gadeirydd y pwyllgor priodol}, ar gyfer unrhyw eitemau o dan £2,000 ac eithrio TAW.
 - {pwyllgor dirprwyedig y cyngor yn briodol ar gyfer pob eitem o wariant o fewn eu cyllidebau dirprwyedig ar gyfer eitemau o dan £5,000}ac eithrio TAW}
 - {mewn perthynas â grantiau, pwyllgor wedi'i awdurdodi'n briodol o fewn unrhyw derfynau a bennir gan y cyngor ac yn unol ag unrhyw ddatganiad polisi y cytunwyd arno gan y cyngor.}
 - y cyngor ar gyfer yr holl eitemau dros £5,000;

¹ Mae'r Rheoliadau yn ei gwneud yn ofynnol i gynghorau ddefnyddio gwefan Gwerthwch2 Cymru os ydynt yn hysbysebu cyfleoedd contract a hefyd i roi cyhoeddusrwydd i ddyfarnu contractau dros £30,000 gan gynnwys TAW, waeth a ydynt wedi'u hysbysebu.

Rhaid i awdurdodiad o'r fath gael ei ategu gan gofnod (yn achos penderfyniadau cyngor neu bwyllgor) neu lwybr tystiolaeth arall y gellir ei archwilio.

- 5.16. Ni chaiff unrhyw aelod unigol, neu grŵp anffurfiol o aelodau gyhoeddi gorchymyn swyddogol {oni bai bod cyfarwyddyd i wneud hynny ymlaen llaw gan benderfyniad y cyngor} neu wneud unrhyw gontract ar ran y cyngor.
- 5.17. Ni chaniateir awdurdodi unrhyw wariant a fydd yn fwy na'r gyllideb ar gyfer y math hwnnw o wariant heblaw trwy benderfyniad y cyngor {neu bwyllgor dirprwyedig yn briodol sy'n gweithredu o fewn ei Gylch Gorchwyl} ac eithrio mewn argyfwng.
- 5.18. Mewn achosion o risg ddifrifol i ddarparu gwasanaethau cyngor neu i ddiogelwch y cyhoedd ar fangre'r cyngor, caiff y clerc awdurdodi gwariant o hyd at 2,000 heb gynnwys TAW ar waith atgyweirio, ailosod neu waith arall sy'n angenrheidiol yn eu barn nhw, p'un a oes unrhyw gyllideb ar gyfer gwariant o'r fath ai peidio. Bydd y Clerc yn adrodd am weithredoedd o'r fath i'r Cadeirydd cyn gynted â phosibl ac i'r [cyngor] cyn gynted ag y bo modd.
- 5.19. Ni fydd unrhyw wariant yn cael ei awdurdodi, ni fydd unrhyw gontract yn cael ei wneud nac yn cael ei dderbyn tendr mewn perthynas ag unrhyw brosiect mawr, oni bai bod [y cyngor] yn fodlon bod yr arian angenrheidiol ar gael ac pan fo angen benthychiad, bod cymeradwyaeth benthyca Llywodraeth Cymru wedi'i gael yn gyntaf.
- 5.20. Bydd gorchymyn neu lythyr swyddogol yn cael ei gyhoeddi ar gyfer yr holl waith, nwyddau a gwasanaethau uwchlaw £250] ac eithrio TAW oni bai bod contract ffurfiol i'w baratoi neu y byddai gorchymyn swyddogol yn amhriodol. Bydd copïau o orchmynion yn cael eu cadw, ynghyd â thystiolaeth o dderbyn nwyddau.
- 5.21. Gellir camddefnyddio unrhyw system archebu a bydd mynediad iddynt yn cael ei reoli gan yr RFO.

6. Bancio a thaliadau

- 6.1. Bydd trefniadau bancio'r cyngor, gan gynnwys mandad y banc, yn cael eu gwneud gan yr RFO a'u hawdurdodi gan y cyngor; ni ddirprwyir trefniadau bancio i bwyllgor. Mae'r cyngor wedi penderfynu bancio gyda [enw banc]. Bydd y trefniadau yn cael eu hadolygu [bob blwyddyn] ar gyfer diogelwch ac effeithlonrwydd.
- 6.2. Rhaid i'r cyngor gael trefniadau diogel ac effeithlon ar gyfer gwneud taliadau, er mwyn diogelu rhag y posibilrwydd o dwyll neu gamgymeriad. Lle bynnag y bo modd, dylai mwy nag un person fod yn rhan o unrhyw daliad, er enghraifft trwy awdurdodiad ar-lein deuol neu lofnodi siec ddeuol. Hyd yn oed lle mae pryniant wedi'i awdurdodi, rhaid awdurdodi'r taliad hefyd a dim ond taliadau awdurdodedig y dylid eu cymeradwyo neu eu llofnodi i ganiatáu i'r arian adael banc y cyngor.
- 6.3. Dylid archwilio'r holl anfonebau i'w talu am gywirdeb rhifydddeg, dadansoddi i'r pennawd gwariant priodol a'u gwirio i gadarnhau bod y gwaith, y nwyddau neu'r gwasanaethau wedi'u derbyn, eu gwirio a'u cynrychioli gwariant a awdurdodwyd yn flaenorol gan y cyngor cyn cael eu hardystio gan [yr RFO]. {Pan fydd ardystio anfonebau yn cael ei wneud fel swp, bydd hyn yn cynnwys datganiad gan yr RFO bod yr holl anfonebau a restrir wedi'u 'harchwilio, gwirio ac ardystio' gan yr RFO}.

- 6.4. Gellir crynhoi taliadau personol (gan gynnwys cyflogau, cyflogau, treuliau ac unrhyw daliad a wneir mewn perthynas â therfynu cyflogaeth) er mwyn osgoi datgelu unrhyw wybodaeth bersonol.
- 6.5. Bydd pob taliad yn cael ei wneud gan [bancio/siec ar-lein], yn unol â phenderfyniad y cyngor {neu bwyllgor dirprwyedig yn briodol}{neu benderfyniad dirprwyedig gan swyddog}, oni bai bod [y cyngor] yn penderfynu defnyddio dull talu gwahanol.
- 6.6. {Ar gyfer pob blwyddyn ariannol caiff [yr RFO] lunio atodlen o daliadau rheolaidd sy'n ddyledus mewn perthynas â chontract neu rwymedigaeth barhaus (megis Cyflogau, PAYE, Yswiriant Gwladol, cyfraniadau pensiwn, rhent, ardrethi, contractau cynnal a chadw rheolaidd ac eitemau tebyg), y gall y cyngor {neu bwyllgor a ddirprwywyd yn briodol} eu hawdurdodi ymlaen llaw ar gyfer y flwyddyn}.
- 6.7. {Bydd copi o'r atodlen hon o daliadau rheolaidd yn cael ei lofnodi gan [ddau aelod] ar bob achlysur pan wneir taliad - er mwyn lleihau'r risg o daliadau dyblyg.}
- 6.8. {A list of such payments shall be reported to the next appropriate meeting of the council or Finance Committee} for information only.
- 6.9. Bydd gan y Clerc a'r RFO awdurdod dirprwyedig i awdurdodi taliadau {yn unig} yn yr amgylchiadau canlynol:
- i. unrhyw daliadau o hyd at £300 heb gynnwys TAW, o fewn cyllideb y cytunwyd arni.
 - ii. taliadau o hyd at 2,000 ac eithrio TAW mewn achosion o risg ddifrifol i ddarparu gwasanaethau cyngor neu i ddiogelwch y cyhoedd ar adeiladau'r cyngor.
 - iii. unrhyw daliad sy'n angenrheidiol i osgoi tâl o dan Ddeddf Talu Dyledion Masnachol yn Hwyr (Llog) 1998 {neu i gydymffurfio â thelerau cytundebol}, pan fo'r dyddiad dyledus ar gyfer talu cyn cyfarfod trefnedig nesaf [y cyngor], lle mae'r [Clerc a'r RFO] yn ardystio nad oes anghydfod neu reswm arall dros ohirio taliad, ar yr amod y cyflwynir rhestr o daliadau o'r fath i gyfarfod priodol nesaf y cyngor {neu'r pwyllgor cyllid}.
 - iv. Trosglwyddiadau arian o fewn trefniadau bancio y cyngor hyd at y swm o £10,000, ar yr amod y cyflwynir rhestr o daliadau o'r fath i gyfarfod priodol nesaf y cyngor [neu'r pwyllgor cyllid}.
- 6.10. Bydd yr RFO yn cyflwyno atodlen o daliadau sy'n gofyn am awdurdodiad, sy'n rhan o'r agenda ar gyfer y cyfarfod, ynghyd â'r anfonebau perthnasol, i'r cyngor {neu'r pwyllgor cyllid}. Bydd y cyngor neu'r pwyllgor yn adolygu'r atodlen ar gyfer cydymffurfio ac, ar ôl bodloni ei hun, bydd yn awdurdodi taliad trwy benderfyniad. Bydd yr atodlen awdurdodedig yn cael ei chyflwynhio yn union o dan yr eitem olaf gan y person sy'n cadeirio'r cyfarfod. Bydd rhestr fanwl o'r holl daliadau yn cael ei datgelu o fewn neu fel atodiad i gofnodion y cyfarfod hwnnw.

7. Taliadau electronig

- 7.1. Pan wneir trefniadau bancio rhyngrwyd gydag unrhyw fanc, bydd yr RFO yn cael ei benodi fel y Gweinyddwr Gwasanaeth. Bydd y mandad banc y cytunwyd arno gan y

cyngor yn nodi nifer o gynghorwyr a fydd yn cael eu hawdurdodi i gymeradwyo trafodion ar y cyfrifon hynny a bydd o leiaf dau berson yn rhan o unrhyw broses gymeradwyo ar-lein. Gall y Clerc fod yn llofnodwr awdurdodedig, ond ni ddylai unrhyw lofnodwr fod yn rhan o gymeradwyo unrhyw daliad iddynt eu hunain.

- 7.2. Bydd gan bob llofnodwr awdurdodedig fynediad i weld cyfrifon banc y cyngor ar-lein.
- 7.3. Ni chaiff unrhyw weithiwr neu gynghorydd ddatgelu unrhyw PIN neu gyfrinair, sy'n berthnasol i'r cyngor neu'i fancio, i unrhyw un nad yw'n cael ei awdurdodi yn ysgrifenedig gan y cyngor neu bwyllgor a ddirprwywyd yn briodol.
- 7.4. Bydd y Gweinyddwr Gwasanaeth yn sefydlu'r holl eitemau sy'n ddyledus i'w talu ar-lein. Bydd rhestr o daliadau i'w cymeradwyo, ynghyd â chopïau o'r anfonebau perthnasol, yn cael ei hanfon [drwy e-bost] at [dau] llofnodwr awdurdodedig.
- 7.5. Yn absenoldeb hir y Gweinyddwr Gwasanaeth [llofnodwr awdurdodedig] bydd yn sefydlu unrhyw daliadau sy'n ddyledus cyn dychwelyd y Gweinyddwr Gwasanaeth.
- 7.6. Bydd dau [gynghorydd sydd] llofnodwyr awdurdodedig yn gwirio'r manylion talu yn erbyn yr anfonebau cyn cymeradwyo pob taliad gan ddefnyddio'r system fancio ar-lein.
- 7.7. Bydd tystiolaeth yn cael ei chadw yn dangos pa aelodau a gymeradwyodd y taliad ar-lein {a bydd argraffiad o'r trafodiad sy'n cadarnhau bod y taliad wedi'i wneud yn cael ei atodi i'r anfoneb at ddibenion archwilio}.
- 7.8. Bydd rhestr lawn o'r holl daliadau a wneir mewn mis yn cael ei darparu i'r cyfarfod nesaf [cyngor] {a'i atodi i'r cofnodion}.
- 7.9. Gyda chymeradwyaeth [y cyngor] ym mhob achos, gellir gwneud taliadau rheolaidd (megis nwy, trydan, ffôn, band eang, dŵr, Ardrethi Annomestig Cenedlaethol, casglu sbwriel, cyfraniadau pensiwn a thaliadau CThEM) drwy ddebyd uniongyrchol amrywiol, ar yr amod bod y cyfarwyddiadau yn cael eu [llofnodi/cymeradwyo ar-lein] gan [ddau aelod awdurdodedig]. Bydd cymeradwyaeth y defnydd o bob debyd uniongyrchol newidyn yn cael ei adolygu gan [y cyngor] o leiaf bob dwy flynedd.
- 7.10. Gall BACS neu CHAPS wneud taliad trwy benderfyniad [y cyngor] ar yr amod bod pob taliad yn cael ei gymeradwyo ar-lein gan [ddau lofnodwr banc awdurdodedig], bod tystiolaeth yn cael ei chadw ac unrhyw daliadau yn cael eu hadrodd i'r [cyngor] yn y cyfarfod nesaf. Bydd cymeradwyaeth y defnydd o BACS neu CHAPS yn cael ei adnewyddu trwy benderfyniad y cyngor o leiaf bob dwy flynedd.
- 7.11. Os yw'r cyngor yn credu ei fod yn briodol, gellir gwneud taliadau rheolaidd o symiau sefydlog trwy drefn sefydlog banciwr, ar yr amod bod y cyfarwyddiadau yn cael eu llofnodi neu eu cymeradwyo ar-lein gan [ddau aelod], cadw tystiolaeth o hyn ac adroddir am unrhyw daliadau i'r cyngor pan wneir. Bydd cymeradwyaeth y defnydd o drefn sefydlog banciwr yn cael ei adolygu gan y cyngor o leiaf bob dwy flynedd.
- 7.12. Dim ond ar ôl hysbysiad ysgrifenedig gan y cyflenwr a gafodd ei wirio gan [ddau o] y Clerc a [yr RFO] [aelod] y gellir newid manylion cyfrif ar gyfer cyflenwyr. Mae hwn yn faes posibl ar gyfer twyll a dylai'r unigolion dan sylw sicrhau bod unrhyw newid yn ddilys. Dylid gwirio data a gedwir gyda chyflenwyr bob [dwy flynedd].

- 7.13. Rhaid i aelodau a swyddogion sicrhau bod gan unrhyw gyfrifiadur a ddefnyddir ar gyfer busnes ariannol y cyngor ddiogelwch digonol, gyda meddalwedd gwrth-firws, gwrth-ysbïo a wal dân wedi'i osod a'i ddiwedddaru'n rheolaidd.
- 7.14. Ni ddylid defnyddio cyfleusterau cyfrinair cofiadwy {ac eithrio storffeydd cyfrineiriau diogel sy'n gofyn am wirio hunaniaeth ar wahân} ar unrhyw gyfrifiadur a ddefnyddir ar gyfer bancio cyngor.

8. Taliadau siec

- 8.1. Bydd sieciau neu orchmynion talu yn unol â phenderfyniad neu benderfyniad dirprwyedig yn cael eu llofnodi gan [ddau aelod] {a'u gwrth-lofnodi gan y Clerc}.
- 8.2. Ni chaiff llofnodwr sydd â pherthynas deuluol neu fusnes â buddiolwr taliad, o dan amgylchiadau arferol, fod yn llofnodwr i'r taliad hwnnw.
- 8.3. Er mwyn nodi cytundeb y manylion ar y siec â'r gwrthffoil a'r anfoneb neu ddogfennaeth debyg, bydd y llofnodwyr hefyd yn cychwyn y gwrthffoil sic a'r anfoneb.
- 8.4. {Ni fydd sieciau neu orchmynion talu fel arfer yn cael eu cyflwyno i'w llofnodi ac eithrio yn, neu yn union cyn neu ar ôl cyfarfod cyngor {neu bwyllgor}. Bydd unrhyw lofnodion a gafwyd i ffwrdd o gyfarfodydd y cyngor yn cael eu hadrodd i'r cyngor yn y cyfarfod cyfleus nesaf.

9. Cardiau talu

- 9.1. Bydd unrhyw Gerdyn Debyd a gyhoeddir i'w ddefnyddio yn cael ei gyfyngu'n benodol i [y Clerc a'r RFO] a bydd hefyd yn cael ei gyfyngu i uchafswm gwerth un trafodiad o [£500] oni bai ei fod wedi'i awdurdodi gan y cyngor neu'r pwyllgor cyllid yn ysgrifenedig cyn i unrhyw orchymyn gael ei osod.
- 9.2. Gellir rhoi cerdyn debyd rhagdaledig i weithwyr sydd â therfynau amrywiol. Bydd y terfynau hyn yn cael eu gosod gan [y cyngor]. Bydd trafodion a phryniannau a wneir yn cael eu hadrodd i'r [cyngor] a bydd yr awdurdod ar gyfer ychwanegu yn ôl disgresiwn [y cyngor].
- 9.3. Bydd unrhyw gerdyn credyd corfforaethol neu gyfrif cerdyn masnach a agorir gan y cyngor yn cael ei gyfyngu'n benodol i'w ddefnyddio gan y Clerc {a RFO} {nodwch swyddogion eraill} a bydd unrhyw balans yn cael ei dalu'n llawn bob mis.
- 9.4. Ni fydd cardiau credyd neu ddebyd personol aelodau neu staff yn cael eu defnyddio {o dan unrhyw amgylchiadau.} NEU {ac eithrio treuliau o hyd at [£250] gan gynnwys TAW, a dynnwyd yn unol â pholisi'r cyngor.}

10. Arian Bach

- 10.1. Ni fydd y cyngor yn cynnal unrhyw fath o arian parod. Rhaid i'r holl arian parod a dderbynnir gael ei fancio'n gyfan. Bydd unrhyw daliadau a wneir mewn arian parod

gan y Clerc [neu'r RFO] (er enghraifft ar gyfer postio neu fân eitemau deunydd ysgrifennu) yn cael eu had-dalu yn rheolaidd, o leiaf bob chwarter.) **NEU** {Bydd yr RFO yn cynnal mân arian parod [cyfrif arnofio/imprest] o [£250] a chaiff ddarparu arian bach i swyddogion at ddibenion talu treuliau gweithredol a threuliau eraill.

- a) Bydd talebau ar gyfer taliadau a wneir o fân arian parod yn cael eu cadw, ynghyd â derbynebaw i gadarnhau pob taliad.
- b) Ni ddylid talu incwm arian parod a dderbynnir i'r fân arnofio arian parod ond rhaid ei fancio ar wahân, fel y darperir mewn manau eraill yn y rheoliadau hyn.
- c) Bydd taliadau i gynnal y fân arnofio arian parod yn cael eu dangos ar wahân ar unrhyw atodlen o daliadau a gyflwynir i'w cymeradwyo.}

11. Talu cyflogau a lwfansau

11.1. Fel cyflogwr, rhaid i'r cyngor wneud trefniadau i gydymffurfio â gofynion statudol deddfwriaeth PAYE.

11.2. Rhaid cadw at ganllawiau a gyhoeddwyd gan Banel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol mewn perthynas â threthu lwfansau cyngorwyr yn llawn.

11.3. Cytunir ar gyfraddau cyflog gan y cyngor, neu bwyllgor a ddirprwywyd yn briodol. Ni fydd unrhyw newidiadau yn cael eu gwneud i gyflog gros, enillion, neu delerau ac amodau cyflogaeth unrhyw gyflogai heb ganiatâd ymlaen llaw y cyngor {neu'r pwyllgor perthnasol}.

11.4. Gwneir talu cyflogau, ar ôl didynnu treth, yswiriant gwladol, cyfraniadau pensiwn ac unrhyw ddidyniadau statudol neu ddewisol tebyg, ar y dyddiadau a nodir mewn contractau cyflogaeth.

11.5. Bydd didyniadau o'r cyflog yn cael eu talu i'r cyrff perthnasol o fewn yr amserlenni gofynnol, ar yr amod bod pob taliad yn cael ei adrodd, fel y nodir yn y rheoliadau hyn uchod.

11.6. Bydd pob taliad i gyflogeion cyflog net ac i'r credydwr priodol o'r didyniadau statudol a disgresiwn yn cael ei gofnodi mewn cyfrif rheoli cyflogres neu gofnod cyfrinachol ar wahân arall, gyda chyfanswm y taliadau o'r fath bob mis calendr wedi'i adrodd yn y llyfr arian. Bydd adroddiadau cyflogres yn cael eu hadolygu gan [y pwyllgor cyllid] i sicrhau bod y taliadau cywir wedi'u gwneud.

11.7. Bydd unrhyw daliadau terfynu yn cael eu cefnogi gan adroddiad i'r cyngor, sy'n nodi achos busnes clir. Dim ond y cyngor llawn y bydd taliadau terfynu yn cael eu hawdurdodi.

11.8. Cyn cyflogi staff dros dro, rhaid i'r cyngor ystyried achos busnes llawn.

12. Benthyciadau a buddsoddiadau

12.1. Rhaid i unrhyw gais am gymeradwyaeth Llywodraeth Cymru i fenthycia arian a threfniadau dilynol ar gyfer benthyciad gael ei awdurdodi gan y cyngor llawn a'i gofnodi yn y cofnodion. Bydd pob benthycia yn enw'r cyngor, ar ôl cael unrhyw gymeradwyaeth angenrheidiol.

12.2. Rhaid i'r cyngor llawn awdurdodi unrhyw drefniant ariannol nad oes angen cymeradwyaeth benthycia ffurfiol gan Lywodraeth Cymru (megis Llogi-brynu,

Prydlesu asedau diriaethol neu fenthyciadau i'w had-dalu o fewn y flwyddyn ariannol), yn dilyn adroddiad ysgrifenedig ar werth am arian y trafodiad arfaethedig.

- 12.3. Bydd y cyngor yn ystyried y gofyniad am Strategaeth a Pholisi Buddsoddi yn unol â Chanllawiau Statudol ar Fuddsoddiadau Llywodraeth Leol, y mae'n rhaid eu hysgrifennu yn unol â rheoliadau, arferion priodol a chanllawiau perthnasol. Bydd unrhyw Strategaeth a Pholisi yn cael eu hadolygu gan y cyngor o leiaf bob blwyddyn.
- 12.4. Bydd pob buddsoddiad o arian o dan reolaeth y cyngor yn enw'r cyngor.
- 12.5. Bydd pob tystysgrif fuddsoddi a dogfennau eraill sy'n ymwneud â hynny yn cael eu cadw yng ngofal yr RFO.
- 12.6. Bydd taliadau mewn perthynas â buddsoddiadau tymor byr neu hirdymor, gan gynnwys trosglwyddiadau rhwng cyfrifon banc a gedwir yn yr un banc, yn cael eu gwneud yn unol â'r rheoliadau hyn.

13. Incwm

- 13.1. Bydd casglu'r holl symiau sy'n ddyledus i'r cyngor yn gyfrifoldeb ac o dan oruchwyliaeth yr RFO.
- 13.2. Bydd y cyngor yn adolygu'r holl ffioedd a thaliadau am waith a wneir, gwasanaethau a ddarperir, neu nwyddau a werthir o leiaf bob blwyddyn fel rhan o'r broses gosod cyllideb, yn dilyn adroddiad gan y Clerc. Bydd [yr RFO] yn gyfrifol am gasglu'r holl symiau sy'n ddyledus i'r cyngor.
- 13.3. Bydd unrhyw symiau y canfyddir eu bod yn anadferadwy ac unrhyw ddyledion drwg yn cael eu hadrodd i'r cyngor gan [yr RFO] a byddant yn cael eu dileu yn ystod y flwyddyn. Bydd cymeradwyaeth y cyngor yn cael ei ddangos yn y cofnodion cyfrifyddu.
- 13.4. Bydd yr holl symiau a dderbynnir ar ran y cyngor yn cael eu hadneuo yn gyfan gwbl gyda bancwyr y cyngor, gyda'r fath amllder ag y mae'r RFO yn ystyried ei fod yn angenrheidiol. Bydd tarddiad pob derbynneb yn cael ei gofnodi'n glir ar y slip talu neu gofnod arall.
- 13.5. Ni chaiff sieciau personol eu harian a gedwir ar ran y cyngor.
- 13.6. {Bydd yr RFO yn sicrhau bod TAW yn cael ei gofnodi'n gywir ym meddalwedd cyfrifyddu'r cyngor a bod unrhyw Ddatganiad TAW sy'n ofynnol yn cael ei chyflwyno o'r feddalwedd erbyn y dyddiad dyledus}. NEU {Gwneir unrhyw hawliad ad-dalu o dan adran 33 o Ddeddf TAW 1994 {bob chwarter os yw'r hawliad yn fwy na [£100] ac} o leiaf yn flynyddol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol.}
- 13.7. {Pan fo'r cyngor yn derbyn symiau sylweddol o arian parod yn rheolaidd, bydd yr RFO yn sicrhau bod mwy nag un person yn bresennol pan fydd yr arian parod yn cael ei gyfrif yn y lle cyntaf, bod cysoni â rhyw fath o gofnod rheoli fel materion tocynnau, a bod gofal priodol yn cael ei gymryd ar gyfer diogelwch a diogelwch unigolion sy'n bancio arian parod o'r fath.}
- 13.8. {Bydd unrhyw incwm sy'n eiddo i ymddiriedolaeth elusennol yn cael ei dalu i gyfrif banc elusennol. Bydd cyfarwyddiadau ar gyfer talu'r arian sy'n ddyledus gan yr

ymddiriedolaeth elusennol i'r cyngor (i dalu gwariant sydd eisoes yn cael ei wneud gan yr awdurdod) yn cael eu rhoi gan Ymddiriedolwyr Rheoli'r cyfarfod elusennol ar wahân i unrhyw gyfarfod y cyngor.}

14. Taliadau o dan contractau ar gyfer gwaith adeiladu neu waith adeiladu arall

- 14.1. Pan fydd contractau'n darparu ar gyfer talu mewn rhandaliadau, bydd yr RFO yn cadw cofnod o'r holl daliadau o'r fath, a wneir o fewn yr amser a bennir yn y contract yn seiliedig ar dystysgrifau wedi'u llofnodi gan y pensaer neu ymgynghorydd arall a gyflogwyd i oruchwylio'r gwaith.
- 14.2. Rhaid i [y Clerc] awdurdodi unrhyw amrywiad o, ychwanegu neu hepgor contract i'r contractwr yn ysgrifenedig, gyda'r cyngor yn cael gwybod lle mae'r gost derfynol yn debygol o fod yn fwy na swm y contract o 5% neu fwy, neu'n debygol o fod yn fwy na'r gyllideb sydd ar gael.

15. Storfeydd ac offer

- 15.1. {[Bydd y swyddog sy'n gyfrifol am bob adran] yn gyfrifol am ofal a chadw storfeydd ac offer [yn yr adran honno].}
- 15.2. Bydd nodiadau cyflenwi yn cael eu cael mewn perthynas â'r holl nwyddau a dderbynnir i'r siop neu fel arall a rhaid gwirio nwyddau o ran archeb ac ansawdd ar yr adeg y gwneir y ddanfon.
- 15.3. {Bydd stociau yn cael eu cadw ar y lefelau lleiaf sy'n gyson â gofynion gweithredol.}
- 15.4. {Bydd yr RFO yn gyfrifol am wiriadau cyfnodol o stociau a storfeydd, o leiaf bob blwyddyn.}

16. Asedau, eiddo ac ystadau

- 16.1. Bydd y Clerc yn gwneud trefniadau ar gyfer cadw'n ddiogel yr holl weithredoedd teitl a Thystysgrifau Cofrestrfa Tir eiddo a ddelir gan y cyngor.
 - 16.2. Bydd yr RFO yn sicrhau bod Cofrestr o Asedau a Buddsoddiadau priodol a chywir yn cael ei diweddarau, gyda chofnod o'r holl eiddo a ddelir gan y cyngor, eu lleoliad, eu gradd, eu cynllun, eu cyfeirnod, eu manylion prynu, natur y llog, tenantiaethau a roddir, rhenti sy'n daladwy a'r diben a gynhelir ar eu cyfer, yn unol â Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru).
 - 16.3. Bydd bodolaeth barhaus asedau diriaethol a ddangosir yn y Gofrestr yn cael ei wirio o leiaf bob blwyddyn, o bosibl ar y cyd ag arolygiad iechyd a diogelwch o asedau.
 - 16.4. Ni fydd unrhyw fuddiant mewn tir yn cael ei brynu na'i gaffael, ei werthu, ei brydlesu na'i waredu fel arall heb awdurdod y cyngor, ynghyd ag unrhyw ganiatâd eraill sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith. Ym mhob achos bydd adroddiad ysgrifenedig yn cael ei ddarparu i'r cyngor mewn perthynas â phrisio a chyflwr arolygedig yr eiddo (gan gynnwys materion fel caniatâd cynllunio a chyfamodau) ynghyd ag achos busnes priodol (gan gynnwys lefel ddigonol o ymgynghori â'r etholwyr lle bo'n ofynnol yn ôl y gyfraith).
- Ni chaiff unrhyw eiddo symudol diriaethol ei brynu na'i gaffael, ei werthu, ei brydlesu na'i waredu fel arall heb awdurdod y cyngor, ynghyd ag unrhyw ganiatâd eraill sy'n

ofynnol yn ôl y gyfraith, ac eithrio pan nad yw gwerth amcangyfrifedig unrhyw un eitem yn fwy na £500]. Ym mhob achos bydd adroddiad ysgrifenedig yn cael ei ddarparu i'r cyngor gydag achos busnes llawn.

17. Yswiriant

- 17.1. Bydd yr RFO yn cadw cofnod o'r holl yswiriant a wneir gan y cyngor a'r eiddo a'r risgiau a gwmpesir, gan adolygu'r rhain yn flynyddol cyn y dyddiad adnewyddu ar y cyd ag adolygiad y cyngor o reoli risg.
- 17.2. Bydd y Clerc yn rhoi hysbysiad prydlon i [yr RFO] o'r holl risgiau, eiddo neu gerbydau newydd y mae angen eu hyswrio ac am unrhyw newidiadau sy'n effeithio ar yswiriant presennol.
- 17.3. Bydd yr RFO yn cael ei hysbysu am unrhyw golled, atebolrwydd, difrod neu ddigwyddiad sy'n debygol o arwain at hawliad, a bydd yn adrodd y rhain i'r [cyngor] yn y cyfarfod nesaf sydd ar gael. Bydd yr RFO yn negodi pob hawliad ar yswirwyr y cyngor {mewn ymgynghoriad â'r Clerc}.
- 17.4. Bydd holl aelodau a gweithwyr priodol y cyngor yn cael eu cynnwys mewn ffurf addas o yswiriant diogelwch neu warant ffyddlondeb a fydd yn cwmpasu'r amlygiad risg uchaf fel y'i pennir [yn flynyddol] gan y cyngor, neu'r pwyllgor a ddirprwywyd yn briodol.

18. Elusennau

- 18.1. Pan fo'r cyngor yn unig ymddiriedolwr rheoli corff elusennol, bydd y Clerc a'r RFO yn sicrhau bod cyfrifon ar wahân yn cael eu cadw o'r cronfeydd a gedwir ar ymddiriedolaethau elusennol ac adroddiadau ariannol ar wahân yn cael eu gwneud yn y fath ffurf a fydd yn briodol, yn unol â Chyfraith Elusennau a deddfwriaeth, neu fel y penderfynir gan y Comisiwn Elusennau. Bydd y Clerc a'r RFO yn trefnu ar gyfer unrhyw archwiliad neu archwiliad annibynnol fel sy'n ofynnol gan y Gyfraith Elusennau neu unrhyw Ddogfen Lywodraethol.]

19. Atal ac adolygu Rheoliadau Ariannol

- 19.1. Bydd y cyngor yn adolygu'r Rheoliadau Ariannol hyn [yn flynyddol] ac yn dilyn unrhyw newid clercc neu RFO. Bydd y Clerc yn monitro newidiadau mewn deddfwriaeth neu arferion priodol ac yn cynghori'r cyngor o unrhyw angen i ddiwygio'r Rheoliadau Ariannol hyn.
- 19.2. Caiff y cyngor, drwy benderfyniad a hysbyswyd yn briodol cyn cyfarfod perthnasol y cyngor, atal unrhyw ran o'r Rheoliadau Ariannol hyn, ar yr amod bod rhesymau dros yr ataliad yn cael eu cofnodi a bod asesiad o'r risgiau sy'n codi wedi'i gyflwyno i bob aelod. Nid yw atal yn anghyfreithlon unrhyw ddeddfwriaeth nac yn caniatáu i'r cyngor weithredu'n anghyfreithlon.
- 19.3. Gall y cyngor ddiwygio'r Rheoliadau Ariannol hyn dros dro trwy benderfyniad a hysbyswyd yn briodol, er mwyn ymdopi â chyfnodau o absenoldeb, ad-drefnu llywodraeth leol, cyfyngiadau cenedlaethol neu amgylchiadau eithriadol eraill.

Atodiad 1 - Proses dendro

- 1) Bydd unrhyw wahoddiad i dendro yn nodi natur gyffredinol y contract arfaethedig a bydd y Clerc yn cael y cymorth technegol angenrheidiol i baratoi manyleb mewn achosion priodol.
- 2) Bydd y gwahoddiad yn nodi yn ychwanegol bod yn rhaid cyfeirio tendrau at y Clerc yn y cwrs post arferol, oni bai bod y cyngor wedi cytuno ar broses dendro electronig.
- 3) Pan ddefnyddir proses bost, bydd pob cwmni tendro yn cael ei gyflenwi ag amlen wedi'i marcio'n benodol lle mae'r tendr i'w selio ac yn aros wedi'i selio tan y dyddiad rhagnodedig ar gyfer agor tendrau ar gyfer y contract hwnnw. Bydd pob tendr wedi'i selio yn cael ei agor ar yr un pryd ar y dyddiad rhagnodedig gan y Clerc ym mhresenoldeb o leiaf un aelod o'r cyngor.
- 4) Pan ddefnyddir proses dendro electronig, bydd y cyngor yn defnyddio cyfeiriad e-bost penodol a fydd yn cael ei fonitro i sicrhau nad oes unrhyw un yn cael mynediad at unrhyw dendr cyn i'r dyddiad cau ar gyfer cyflwyno ddod i ben.
- 5) Bydd unrhyw wahoddiad i dendro a ddyroddir o dan y rheoliad hwn yn ddarostyngedig i Reol Sefydlog [nodwch gyfeirnod rheol sefydlog perthnasol y cyngor] a bydd yn cyfeirio at delerau Deddf Llwgwrwobrwy 2010.

Pan nad yw'r cyngor, neu'r pwyllgor wedi'i ddirprwyo'n briodol, yn derbyn unrhyw dendr, dyfynbris neu amcangyfrif, nad yw'r gwaith yn cael ei ddyrannu ac mae'r cyngor yn gofyn am brisiau pellach, ni chaniateir i unrhyw berson gyflwyno tendr, amcangyfrif neu ddyfynbris diweddarach a oedd yn bresennol pan oedd y broses benderfynu wreiddiol.

Ychwanegiadau

Atodiad - 1

Model Protocol Datrysiad Lleol ar gyfer Cyngorau Cymuned a Thref

UN LLAIS CYMRU

Protocol Penderfyniad Lleol Enghreifftiol ar gyfer Cyngorau Cymuned a Thref

Cefndir

Mae'r Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus wedi cytuno i'r egwyddor o gyfeirio rhai cwynion yn erbyn Aelodau yn ôl at Gyngorau Cymuned a Thref am ddatrasiad lleol. Fodd bynnag, hyd yma nid oes proses gyffredin i Gyngorau Cymuned a Thref ei dilyn wrth ddelio â materion o'r fath. Er mwyn cynorthwyo'r sector, mae Un Llais Cymru wedi llunio'r canlynol fel protocol enghreifftiol y gall unrhyw Gyngor Cymuned a Thref ei ddefnyddio wrth ddelio â chwynion o'r fath.

Mae'r protocol enghreifftiol hwn wedi'i fwriadu fel man cychwyn i gyngorau cymuned a thref. Efallai y bydd cyngorau unigol yn dymuno ychwanegu neu ddiwygio'r model hwn i weddu i'w hanghenion penodol. Dylai cyngorau sy'n dymuno defnyddio'r broses hon fod yn glir ynglŷn â'i phwrpas a'i bwriad, ei fabwysiadu'n ffurfiol yn ei ffurf bresennol neu mewn ffurf ddiwygiedig a sicrhau bod copi i'w sylw i bob Cyngorydd. Dylai'r Cyngor wedyn benderfynu ar y fframwaith y mae'n cael ei weithredu drwyddo a allai fod yn ofynnol sefydlu Pwyllgor neu Banel neu estyniad cylch gorchwyl Panel neu Bwyllgor presennol fel Panel neu Bwyllgor Cwynion. Yn achos sefydlu Panel newydd, mae'n bwysig bod y cylch gorchwyl yn cael eu paratoi a'u cymeradwyo gan y Cyngor. Yn y naill achos neu'r llall, bydd yn bwysig i Gyngorau ddogfennu yn y cylch gorchwyl beth fydd yn digwydd os bydd diffyg cydweithrediad yn cael ei ddangos gan yr aelod dan sylw neu chwalfa yn digwydd yn ystod gweithrediad y broses. Er enghraifft, mewn achosion o'r fath, efallai mai'r sefyllfa ddiofyn yw bod y mater yn cael ei gyfeirio at Ombwdsmon Cyhoeddus Cymru.

Y Broses Datrys Lleol

Materion y dylid eu hystyried o dan y broses hon

Cwynion lefel isel am Aelodau, gan gynnwys:

- Mân gwynion gan yr Aelodau am yr Aelodau
- Mân gwynion gan Swyddogion am Aelodau
- Honnir nad oedd aelodau wedi dangos parch ac ystyriaeth at eraill – naill ai ar lafar neu yn ysgrifenedig

Materion na ddylid eu hystyried o dan y broses hon

Cwynion y mae'n rhaid eu cyfeirio at Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, gan gynnwys:

- Cwynion a ysgogwyd gan aelod o'r cyhoedd
- Cwynion difrifol – torri'r Cod Ymddygiad/methiant i ddatgelu buddiannau/bwlio/cam-drin sefyllfa neu ymddiriedaeth/toriadau dro ar ôl tro
- Cwynion a wnaed gan y Clerc/Swyddog Priodol

- Cwynion aflonyddu, maleisus neu ddifrifol
- Cwynion yr Aelodau am swyddogion y dylid delio â nhw gan ddefnyddio proses gwynion fewnol y Cyngor
- Cwynion lefel isel ailadroddus

Y Broses

Y gŵyn

Byddai angen anfon y gŵyn at Glerc / Swyddog Priodol y Cyngor i ymgymryd â hidliad cyntaf i sicrhau bod y gŵyn ar lefel isel ac na ddylid delio â hi drwy gŵyn i'r Ombwdsmon. Os yw'n briodol, felly, dylai'r Clerc/Swyddog Priodol geisio datrys unrhyw anghydfod o'r fath yn gynnar trwy gysylltu'n anffurfiol â'r aelodau unigol dan sylw cyn y broses ddatrys a ddisgrifir isod. Mae'n hanfodol bwysig bod yr aelod 'cyhuddedig' yn cael manylion llawn o'r gŵyn yn eu herbyn fel bod er budd cyfiawnder naturiol mewn sefyllfa i baratoi eu hymateb i'r cyhuddiad.

Proses Datrys

Nid dyfarnu ar y gŵyn yw cyfranogiad Cadeirydd/Is-gadeirydd y Cyngor yn y broses ganlynol, ond ceisio cael yr aelodau/swyddogion dan sylw i ddod i gytundeb ynghylch sut y gellid datrys y mater(au) ar sail gyfeillgar.

Bydd y Clerc/Swyddog Priodol yn gweithredu fel hwylusydd ar gyfer y broses ddatrys isod.

Os yw'r gŵyn rhwng Aelodau heblaw Cadeirydd y Cyngor, bydd y Clerc/Swyddog Priodol a'r Cadeirydd yn cwrdd yn unigol â'r achwynydd a'r Aelod sy'n destun y gŵyn i geisio datrasiad y cytunwyd arno.

Os yw'r gŵyn rhwng Aelodau, un ohonynt yw Cadeirydd y Cyngor, ond nid yr Is-gadeirydd, bydd y Clerc/Swyddog Priodol a'r Is-gadeirydd yn cwrdd â'r achwynydd a'r Aelod sy'n destun y gŵyn i geisio datrasiad cytunedig.

Os yw'r gŵyn wedi'i gwneud gan swyddog/cyflogai, ond nid y Clerc/Swyddog Priodol, yn erbyn Aelod heblaw Cadeirydd y Cyngor, bydd y Clerc/Swyddog Priodol a Chadeirydd y Cyngor yn cwrdd â'r swyddog a'r Aelod sy'n destun y gŵyn i geisio datrasiad cytunedig.

Os yw'r gŵyn wedi'i gwneud gan swyddog/gweithiwr, ond nid y Clerc/Swyddog Priodol, yn erbyn Cadeirydd y Cyngor, bydd y Clerc/Swyddog Priodol ac Is-gadeirydd y Cyngor yn cwrdd â'r swyddog a'r Cadeirydd i geisio datrasiad y cytunwyd arno.

Os yw'r gŵyn wedi'i gwneud gan y Clerc/Swyddog Priodol, yna mae'n debygol o fod yn arfer gorau bod y gŵyn hon yn cael ei hanfon ymlaen drwy gŵyn i'r Ombwdsmon.

Canlyniadau posibl y broses

Os daw cytundeb gan Aelodau a/neu swyddogion yn ystod y Cam hwn, nid oes angen camau pellach.

Os na ellir dod i gytundeb, byddai'r Aelod/swyddog sydd wedi'i ddifrodi bob amser yn cael cyfle i gyfeirio'r mater at yr Ombwdsmon.

Gallai enghreifftiau o gytundebau gynnwys cyhoeddi llythyr ymddiheuriad, ymrwymiad ysgrifenedig neu ymrwymiad i beidio â thorri'r Cod Ymddygiad yn y dyfodol, ymrwymiad i ymgymryd â hyfforddiant neu gytundeb y dylid cymryd unrhyw gamau pellach a chau'r mater ar sail y dystiolaeth.

Amser ar gyfer y broses

Mae'n fwriad y gellir cwblhau'r holl brosesau cyn gynted â phosibl i ddatrys y broblem. Fodd bynnag, bydd union amseriad yn dibynnu ar argaeledd unigolion i fynychu'r cyfarfodydd.

Pwyntiau pwysig i'w nodi wrth baratoi proses i'w defnyddio gan y Cyngor

Dylai'r Clerc/Swyddog Priodol, Cadeirydd ac Is-gadeiryddion Cyngorau ystyried derbyn hyfforddiant priodol mewn hwyluso a chyfryngu er mwyn bod mewn sefyllfa i wneud y mwyaf o fudd y broses hon. Dylai cyngorau sy'n dymuno dilyn y llwybr hwn gysylltu ag Un Llais Cymru am arweiniad.

Efallai y bydd cyngorau eisiau cynnwys rhai canllawiau lle mae cwynion sy'n cael eu trin yn fwyaf priodol o dan y broses hon yn cael eu cyfeirio yn ôl i'r Cyngor gan PSOW. Gallai'r PSOW wneud hyn yn weithredol os oes gan y Cyngor broses gymeradwy.

Awgrymir bod unrhyw gyfarfodydd a gynhelir gyda'r bwriad o drafod materion cwynion a/neu ddatrys materion yn cael eu cofnodi o leiaf, os nad ydynt yn cael eu cofnodi. Mae hyn er mwyn sicrhau bod cytundebau yn cael eu cipio. Bydd hyn hefyd yn ddefnyddiol rhag ofn y bydd pethau'n torri i lawr neu'n gwaethygu ac mae angen eu cyfeirio at y PSOW. Gall hefyd fod yn ddefnyddiol fel tystiolaeth os bydd toriadau tebyg pellach o'r ymddygiad a'r ymddygiad yn y dyfodol.

Mae angen i gynghorau fod yn glir ar eu pwerau mewn perthynas â materion cod ymddygiad. Mae'r Ombwdsmon wedi gweld enghreifftiau o gynghorau sydd wedi ystyried ei bod yn briodol ymchwilio'n llawn i gŵyn am god, penderfynu bod torri ac mae rhai hyd yn oed wedi meddwl ei bod yn briodol ystyried mater sancsiynau. Mae ymchwiliadau i dorri posibl i'r Cod yn faterion i'r Ombwdsmon. Mae Deddf Llywodraeth Leol 2000 yn rhoi'r awdurdod iddo gynnal ymchwiliadau o'r fath. Nid oes gan y Cyngor unrhyw awdurdod cyfreithiol i gynnal ymchwiliadau o'r fath nac i wneud canfyddiadau o dorri'r Cod Ymddygiad, sy'n benderfyniadau y gellir eu cyrraedd gan Bwyllgor Safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn unig.

Atodiad 2 - Cod Ymddygiad yr Aelodau Canllaw Cyfeirio Cyflym.

YMWADIAD:

Ni ddylid ystyried y canllawiau hyn fel datganiad awdurdodol o'r gyfraith.
I gael gwybodaeth fanylach - dylid cyfeirio bob amser at Cod Ymddygiad yr Aelodau
a'r Canllawiau a gyhoeddwyd gan yr Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus.

Mae'r cyfrifoldeb am gydymffurfio â Chod Ymddygiad yr Aelodau, gofynion
dispensation a materion sy'n ymwneud â rhagbenderfyniad yn gorwedd ar y
Cynghorydd unigol a ddylai, ym mhob achos o amheuaeth, ofyn am gyngor gan y
Clerc/Swyddog Monitro.

A. Pryd mae'r cod yn berthnasol?

- ☒ Yng nghyfarfodydd y Cyngor;
- ☒ Mewn cyfarfodydd Pwyllgorau'r Cyngor;
- ☒ Mewn cyfarfodydd o Is-bwyllgorau'r Cyngor;
- ☒ Mewn Gweithgorau Aelodau a Swyddogion;
- ☒ Mewn Seminar neu Weithdy neu gyfarfod arall lle mae Aelod arall neu
Mae swyddog yn bresennol (p'un a yw'r achlysur yn gyhoeddus neu'n breifat);
- ☒ Mewn cyfarfod lle mae Aelod neu Swyddog arall yn bresennol (p'un a yw'r
achlysur yn gyhoeddus neu'n breifat);
- ☒ Mewn trafodaeth lle mae Aelod neu Swyddog arall yn bresennol (p'un a yw'r
achlysur yn gyhoeddus neu'n breifat);
- ☒ Pan fyddwch chi'n gweithredu, neu'n honni gweithredu, neu'n rhoi'r argraff eich
bod yn gweithredu fel
cynghorydd;
- ☒ Pan fyddwch chi'n gweithredu, neu'n honni gweithredu, neu'n rhoi'r argraff eich
bod yn gweithredu fel
cynrychiolydd eich Cyngor;
- ☒   cyfeirio atoch eich hun fel Cynghorydd e.e.
mewn sgwrs, yn ysgrifenedig, yn e-bost,
ffacs neu ar wasanaeth rhwydweithio cymdeithasol arall e.e. blog, Twitter neu
Facebook –
bydd y Cod yn berthnasol i sylwadau a wneir yno;
- ☒ eich bywyd preifat (ond dim ond os byddai ymddygiad o'r fath yn droseddwr
trosedd).

B. Pryd mae gen i ddiddordeb personol a hefyd rhagfarnllyd?

Mae yna DRI Cwestiwn y mae angen i chi eu gofyn i chi'ch hun:

CWESTIWN 1 – A oes gen i ddiddordeb PERSONOL?

DIDDORDEB PERSONOL yw unrhyw fusnes y Cyngor sy'n ymwneud â neu sy'n
debygol o effeithio:

Cyflogaeth / Busnes / Cwmnïau / Cwmnïau / Treuliau / Cyfranddaliadau.

- ☒ Eich Cyflogaeth

- ☐ Eich Busnes
- ☐ Person sydd wedi eich penodi
- ☐ Ile rydych chi'n bartner
- ☐ Ile rydych chi'n gyfarwyddwr cyflogedig
- ☐ a gyfrannodd at eich treuliau etholiadol
- ☐ Person sydd wedi cyfrannu at dreuliau eich cynghorydd
- ☐ Ile mae gennych gyfranddaliadau o fwy na £25,000 neu 1% o'r cyfalaf cyfranddaliadau Ac mae gan y cwmni fan busnes NEU dir yn ardal y Cyngor.

Contractau.

- ☐ Unrhyw gontract ar gyfer nwyddau a gwasanaethau neu waith rhwng eich Cyngor a:
- ☐ Chi
- ☐ Ile rydych chi'n bartner
- ☐ Ile rydych chi'n gyfarwyddwr cyflogedig
- ☐ Ile mae gennych gyfranddaliadau o fwy na £25,000 neu 1% o'r cyfalaf cyfranddaliadau Ac mae gan y cwmni fan busnes NEU dir yn ardal y Cyngor.

Tir.

- ☐ Unrhyw dir yn ardal y Cyngor sydd:
- ☐ Rydych chi'n berchen (eich hun neu gydag eraill)
- ☐ Yn cael ei ddal mewn ymddiriedaeth i chi (h.y. i chi'ch hun neu i chi ac eraill)
- ☐ Rydych chi'n dal prydles / tenantiaeth (eich hun neu gydag eraill)
- ☐ Mae gennych drwydded i feddiannu am 28 diwrnod neu fwy (eich hun neu gydag eraill)
- ☐ Unrhyw dir sy'n cael ei brydlesu gan eich Cyngor i:
- ☐ Ile rydych chi'n bartner
- ☐ Ile rydych chi'n gyfarwyddwr cyflogedig
- ☐ Ile mae gennych gyfranddaliadau o fwy na £25,000 neu 1% o'r cyfalaf cyfranddaliadau Ac mae gan y cwmni fan busnes NEU dir yn ardal y Cyngor.

Cyrff yr Etholwyd / Penodwyd iddynt.

- ☐ Unrhyw gorff yr ydych chi wedi cael eich ethol, ei benodi neu eich enwebu iddo gan eich Cyngor.

Sefydliadau lle mae aelodaeth / Swydd Rheoli neu Reolaeth Gyffredinol.

- ☐ Unrhyw sefydliad lle rydych chi: (i) Aelod; (ii) Dal Swydd o reolaeth neu reolaeth gyffredinol.
- ☐ Awdurdod cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus e.e. ysgol
- ☐ cyrff llywodraethu
- ☐ Cwmni / Cymdeithas ddiwydiannol neu ddarpariaeth / Elusen / Corff wedi'i anelu at ddibenion elusennol.
- ☐ Corff y mae ei brif bwrpas yn cynnwys dylanwadu ar farn neu bolisi'r cyhoedd.
- ☐ llafur neu gymdeithas broffesiynol.
- ☐ Clwb / cymdeithas neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu o fewn ardal y Cyngor
- (Gan gynnwys sefydliadau cenedlaethol sy'n gweithredu'n lleol)

Ward v Y Cyngor Cyfan.

☒ Lle gallai Aelod o'r Cyhoedd gredu bod gwrthdaro rhwng eich rôl ward a'ch rôl ehangach i gynrychioli'r holl etholwyr yn ardal y Cyngor Cymuned / Cyngor Sir.

Llesiant / Sefyllfa ariannol.

☒ Eich lles neu sefyllfa ariannol h.y. ansawdd bywyd

☒ Llesiant neu sefyllfa ariannol person rydych chi'n byw gydag ef

☒ Llesiant neu sefyllfa ariannol aelod o'ch teulu

☒ Llesiant neu sefyllfa ariannol person y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef h.y. perthnasau, ffrindiau agos, cymdeithion busnes.

†■□≈◇ gyflogaeth a gynhelir gennych chi, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gyda hi, perthnasau, ffrindiau agos, cymdeithion busnes.

†■□≈◇ fusnes sy'n cael ei gynnal gennych chi, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gydag ef, perthnasau, ffrindiau agos, cymdeithion busnes.

†■□≈◇ berson sy'n eich cyflogi neu sydd wedi eich penodi, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gyda hi, perthnasau, ffrindiau agos, cymdeithion busnes.

†■□≈◇ gwmni lle mae partner yn eich hun, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gyda hi, perthnasau, ffrindiau agos, cymdeithion busnes.

†■□≈◇ gwmni lle mae cyfarwyddwr yn eich hun, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gyda hi, perthnasau, ffrindiau agos, cymdeithion busnes.

†■□≈◇ gwmni lle mae cyfrandaliadau o dros £5000 yn eiddo i chi neu yn cael eu dal mewn ymddiriedaeth gennych chi, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gyda hi, perthnasau, ffrindiau agos, cymdeithion busnes.

†■□≈◇ sefydliad lle rydych chi, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gyda hi, perthnasau, ffrindiau agos, cymdeithion busnes yn dal swydd o reolaeth neu reolaeth gyffredinol h.y.

☒ Awdurdod cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus e.e. ysgol

cyrff llywodraethu

☒ Cwmni / Cymdeithas ddiwydiannol neu ddarpariaeth / Elusen / Corff wedi'i anelu at ddibenion elusennol.

☒ Corff y mae ei brif bwrpas yn cynnwys dylanwadu ar farn neu bolisi'r cyhoedd.

†■□≈◇ llafur neu gymdeithas broffesiynol.

☒ Clwb / cymdeithas neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu o fewn ardal y Cyngor

(Gan gynnwys sefydliadau cenedlaethol sy'n gweithredu'n lleol)

I RADDAU MWY NA 'R MWYAFRIF O DRIGOLION Y WARD / ARDAL.

DATGELU – Pan fydd gennych DDIDDORDEB PERSONOL mae'n rhaid i chi ei ddatgelu ar a

cyfarfod, mewn trafodaeth, mewn unrhyw ohebiaeth ac ati.

CWESTIWN 2 – A yw'r buddiant personol hwnnw hefyd yn ddiddordeb rhagfarnllyd.

Os nad oes gennych Ddiddordeb Personol, ni fydd gennych Ddiddordeb Rhagfarnllyd.

A fyddai aelod rhesymol o'r cyhoedd sydd â gwybodaeth am y ffeithiau perthnasol (gan gynnwys gwybodaeth am eich buddiant personol) yn credu bod eich diddordeb mor arwyddocaol fel ei fod yn DEBYGOL o niweidio neu amharu ar eich gallu i wneud penderfyniad gwrthrychol.

👉 yw nifer fawr o bobl yr effeithir arnynt gan y penderfyniad neu dim ond y cynghorydd a grŵp llai o bobl.

☐ Gwnewch sylwadau llafar mewn perthynas â'r busnes hwnnw.

☒ Corff cyhoeddus arall sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle rydych yn dal swydd reolaeth neu reolaeth gyffredinol.

- ☒ Corff yr ydych wedi cael eich penodi iddo gan eich Cyngor.
- ☒ Nid yw eich rôl fel llywodraethwr ysgol yn cael ei benodi gan y Cyngor, ONI bai ei fod yn ymwneud â'r ysgol lle rydych chi'n llywodraethwr.
- ☒ Rôl fel Aelod o'r Bwrdd Iechyd heb ei benodi gan eich Cyngor.

AC EITHRIO lle mae'r mater yn ymwneud â chais cynllunio, mater trwyddedu, ac ati.

Cynghorwyr Sir yn unig.

- ☒ Pwyllgorau Trosolwg a Chraffu
- ☒ Swyddogaethau Tai lle rydych yn dal tenantiaeth neu brydles gyda'ch Cyngor.
- ☒ Prydau Ysgol neu Drafnidiaeth a chostau teithio – lle rydych chi'n warcheidwad, rhiant, nain neu gyfrifoldeb rhieni.
- ☒ Tâl Salwch Statudol
- ☒ Lwfansau neu daliadau.

Cynghorwyr tref a chymuned yn unig.

- ☒ Grantiau neu Gymorth Ariannol gan Gynghorau Tref / Cymuned i Sefydliadau Cymunedol neu Wirfoddol yr ydych yn aelod ohonynt hyd at £500 yn unig (HEB eu penodi gan y Cyngor)
- 6) Roedd SS yn cael ei ymgymryd.